

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดนราธิวาส ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปเป็นฐานความรู้ในการกำหนดกรอบแนวคิดดังนี้

1. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
 - 1.1 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา
 - 1.2 ประเภทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
 - 1.3 ระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
 - 1.4 การบริหารงานโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบ
 - 2.1 ความหมายและความสำคัญของการบริหาร
 - 2.2 กระบวนการบริหาร
3. การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 - 3.1 ความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 - 3.1.1 นิยามที่สอดคล้องกับอิสลาม
 - 3.1.2 การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในอิสลาม
 - 3.2 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับหลักการของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 - 3.3 วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 - 3.4 กลยุทธ์ความสำเร็จในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
4. กระบวนการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 - 4.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
 - 4.2 การคัดกรองนักเรียน
 - 4.3 การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน
 - 4.4 การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข
 - 4.5 การส่งต่อนักเรียน

5. ระบบดูแลช่วยเหลือและพัฒนานักเรียนตามวิถีอิสลาม

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

การจัดการศึกษาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีพัฒนาการจากในอดีตและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะรักษาเจตนารมณ์หลักของคำสอนศาสนาอิสลามที่ต้องการให้ผู้คนในพื้นที่ได้มีแหล่งศึกษาหาความรู้เพื่อนำหลักปฏิบัติทางศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ส่วนนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอประวัติความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และการบริหารงานโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เป็นสถาบันการศึกษาที่มีอยู่ทั่วพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเดิมทีในอดีตถูกเรียกกันในนาม “ปอเนาะ” ซึ่งต่อมาได้รับการปรับปรุงให้ปอเนาะเป็นสถานศึกษาศาสนาที่อยู่ในความดูแลของทางราชการ และเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม” ระยะเวลาต่อมาทางภาครัฐก็ได้มีการเร่งรัดปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนรวมทั้งการบริหารโรงเรียนให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น โดยการอุดหนุนงบประมาณในการจัดการเรียนการสอน พร้อมทั้งจัดส่งครูผู้สอนไปช่วยสอนในรายวิชาสามัญ และปรับปรุงหลักสูตรแบบเรียนให้ดียิ่งขึ้น (อัมมาร สยามวาลา และคณะ, 2549) หลังจากนั้นจึงมีการเปลี่ยนชื่อตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 เพื่อให้สอดคล้องกันให้เป็น “โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม” การเรียนการสอนวิชาการด้านอิสลามศึกษาก็มีการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

ประชาชนชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ยังคงนิยมและไว้วางใจให้บุตรหลานของตนเองศึกษาศาสตร์วิชาการทางโลกและวิชาการศาสนาผ่านระบบของ “โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม” มาโดยตลอด ยิ่งเมื่อถูกยกระดับขึ้นมาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเปิดสอนหลักสูตรควบคู่กันทั้งภาคศาสนาและภาคสามัญ สามารถศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศก็ยังสอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น (ชิตติก อาลี และ ดลมนรรัตน์ บากา, 2555) ดังกล่าวเป็นไปตามแผนพัฒนายุทธศาสตร์

การศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องการเร่งขับเคลื่อนดำเนินการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนใต้ และเร่งยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ เพื่อความมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการศึกษา (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2559)

ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ได้กำหนดให้ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนทุกประเภท ประกอบด้วย ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ และครูใหญ่ ทำหน้าที่บริหารงานโรงเรียนเป็นไปตามระเบียบข้อกำหนดของกระทรวงศึกษาธิการ โดยครูที่ทำหน้าที่สอนในโรงเรียน โดยทั่วไปแล้วแต่ละโรงเรียนจะมีครูสอนวิชาศาสนาและครูสอนวิชาสามัญ ซึ่งเป็นครูที่โรงเรียนได้ว่าจ้างให้ปฏิบัติงานสอน นอกจากนี้ โรงเรียนบางแห่งยังมีครูที่มีสถานะเป็นข้าราชการ โดยมีต้นสังกัดเป็นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ซึ่งถูกส่งไปยังโรงเรียนเพื่อปฏิบัติงานสอน (ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 99 ตอนที่ 116, 19 สิงหาคม พ.ศ. 2525)

ตามที่ระบุในพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน (2550) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้แบ่งออกเป็นสองประเภท คือ โรงเรียนเอกชนในระบบ และโรงเรียนเอกชนนอกระบบ โดยโรงเรียนเอกชนในระบบเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ดำเนินการจัดการเรียนการสอนสองระบบ คือ สามัญควบคู่ศาสนาซึ่งการจัดการเรียนการสอนด้านสามัญศึกษา ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และวิชาศาสนาใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2546 โดยกำหนดจุดมุ่งหมายรูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษาการ วัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา และเป็นสถานศึกษาที่ได้มาตรฐานตามหลักเกณฑ์ที่รัฐกำหนด

แต่หากจำแนกตามการจัดทะเบียนโรงเรียน สามารถจำแนกโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้ 3 ประเภท ดังนี้

- 1) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่สอนวิชาศาสนาอย่างเดียว
- 2) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(1)
- 3) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(2)

โดยโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตามมาตรา 15 (1) และ 15 (2) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นที่รู้จักกันดีในพื้นที่ห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสที่ถือได้ว่ามีโรงเรียน

เหล่านี้มากที่สุด โดยนอกจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจะมีจุดแข็งในเรื่องความเข้มข้นของเนื้อหาวิชาการศาสนาแล้ว ปัจจุบันโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ได้พยายามปรับโครงสร้างและหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีความทันสมัย และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของยุคอาทิ มีห้องเรียนพิเศษที่จัดการเรียนการสอนด้วยหลักสูตรภาษาอังกฤษ หลักสูตรภาษาอาหรับ และหลักสูตรสำหรับเตรียมเข้ามหาวิทยาลัยโดยเฉพาะ

1.2 ประเภทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นโรงเรียนที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการจัดการเรียนการสอนใน พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นที่มีโรงเรียนรูปแบบนี้ ตั้งอยู่มากกว่าพื้นที่ใด ๆ ในประเทศ สามารถแบ่งประเภทโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้ 3 ประเภท คือ (นาวาลย ปานากาแข็ง, 2544: 5)

1. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาที่สอนเพียงวิชาศาสนาอย่างเดียว
2. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(1) เป็นโรงเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการหลักอนุมัติให้เปิดสอนวิชา ศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ หรือวิชาชีพ ในระบบโรงเรียนและได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนเป็น โรงเรียนตามมาตรา 15(1)
3. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(2) เป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอน การตามหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการซึ่งจัดการการเรียนการสอนในวิชาศาสนาควบคู่กับวิชาสามัญ

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(1) หากจำแนกตาม ลักษณะการได้รับเงินอุดหนุนรายหัวนักเรียนจากภาครัฐนั้น สามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. โรงเรียนที่มีมูลนิธิ หรือมัสยิด เป็นผู้รับใบอนุญาต ก่อนป พ.ศ.2539 จะได้รับเงินอุดหนุนในรูปของบัตรค่าเล่าเรียน หรือเรียกว่า การอุดหนุนรายหัวนักเรียนในอัตราร้อยละ 100 ของค่าใช้จ่ายรายหัวนักเรียนภาครัฐ
2. โรงเรียนที่มีมูลนิธิ หรือมัสยิด เป็นผู้รับใบอนุญาตตั้งแต่ป พ.ศ.2539 จะได้รับเงินอุดหนุนในอัตราร้อยละ 60 ของค่าใช้จ่ายรายหัวนักเรียนภาครัฐ
3. โรงเรียนที่มีเอกชนเป็นผู้รับใบอนุญาต จะได้รับเงินอุดหนุนในอัตราร้อยละ 40 ของค่าใช้จ่ายรายหัวนักเรียนภาครัฐ ส่วนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(2) จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ โดย ได้รับการอุดหนุนจากรัฐใน 3 ด้าน คือ

1. ด้านการเงิน เป็นการให้เงินอุดหนุนแก่โรงเรียน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานกิจการของโรงเรียน โดยเป็นเงินสมนาคุณแก่ผู้รับใบอนุญาต สมนาคุณครูผู้สอน ตลอดจนงบประมาณเพื่อพัฒนาโรงเรียน เพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงที่การศึกษาเอกชนกำหนด รวมถึงให้เป็นเงินค่าดำเนินการวัดผลการศึกษาอีกด้วย

2. ด้านบุคลากร เป็นการอุดหนุนโดยให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จัดส่งข้าราชการครูไปช่วยสอนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนกำหนด

3. ด้านสื่อการเรียนการสอน เป็นการจัดสรรวัสดุอุปกรณ์การศึกษาให้กับโรงเรียนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนกำหนด

1.3 ระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มีดังนี้

หลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบันมีรายละเอียดดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

1. หลักสูตรอิสลามศึกษาปี 2546 เป็นไปตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ดังนี้ โดยแบ่งระดับการศึกษาอิสลามเป็น 4 ช่วงชั้น ได้แก่ ช่วงชั้นที่ 1 และ 2 ชั้นอับตีดาอียะฮ์ หมายถึง อิสลามศึกษาตอนต้น ชั้นปีที่ 1-3 และอิสลามศึกษาตอนต้น ชั้นปีที่ 4-6 ตามลำดับ ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมุตาวัซซีฎะฮ์ หมายถึง อิสลามศึกษาตอนกลาง ชั้นปีที่ 1-3 และช่วงชั้นที่ 4 ชั้นชานาวียะฮ์ คือ อิสลามศึกษาตอนปลาย ชั้นปีที่ 4-6

2. หลักสูตรวิชาสามัญในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มี 3 หลักสูตร (ฉบับปรับปรุง) พ.ศ. 2533 รวมเวลาเรียน 12 ปี คือ หลักสูตรประถมศึกษา 6 ปี หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี

3. หลักสูตรบูรณาการระหว่างวิชาศาสนาและวิชาสามัญ พ.ศ. 2535 มี 2 หลักสูตร รวมระยะเวลา 6 ปี ได้แก่ หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี

4. หลักสูตรวิชาชีพโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มี 2 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรวิชาชีพพระยะสันของวิทยาลัยสารพัดช่างและหลักสูตรวิชาชีพพระยะสันของวิทยาลัยชุมชน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นโรงเรียนที่ได้แปรสภาพจากปอเนาะซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาระบบเปิด และมีการจัดการเรียนการสอนโดยยึดหนังสือตำราเป็นหลัก โดยไม่มีหลักสูตรเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการบริหารจัดการแบบ โต๊ะครูบริหารคนเดียว เมื่อได้มีการแปรสภาพ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้มีพัฒนามาเป็นระยะ ๆ และได้รับการส่งเสริม สนับสนุนจากภาครัฐมากขึ้น ทั้งทางด้านเงินอุดหนุน ด้านการจัดหลักสูตรทั้งศาสนาและสามัญ ด้านการพัฒนาผู้บริหารและบุคลากร ด้านสื่อการเรียนการสอนและยังให้สถาบันการศึกษาอื่นมารวมเปิดสอนในหลักสูตรต่าง ๆ ทางวิชาชีพอีกด้วย

1.4 การบริหารงานโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

การบริหารงานโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในยุคแรกของการก่อตั้งเป็นการบริหารที่อาศัยสามัญสำนึกและประสบการณ์ที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นพ่อแม่สู่รุ่นลูกเพียงเท่านั้น ในยุคก่อนจึงไม่ค่อยเห็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่มีการบริหารงานอย่างเป็นระบบและมีความเป็นมาตรฐาน จนกระทั่งในระยะหลังมานี้เริ่มมีการศึกษาวิจัย และกล่าวถึงระบบการบริหารของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้มากขึ้น ทำให้เกิดมุมมองใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในพื้นที่มากขึ้น

อย่างไรก็ดี โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามโดยส่วนใหญ่มีโครงสร้างการบริหารงานที่คล้ายการจัดโครงสร้างของระบบราชการ กล่าวคือ ประกอบด้วย กิจกรรมและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติของสมาชิกในโรงเรียน รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2556) อธิบายว่า การดำเนินกิจกรรม (Activities) และหน้าที่ (Function) ตามโครงสร้างก่อให้เกิดบทบาทของสมาชิกและความคาดหวังต่อโรงเรียน สมาชิก (บุคลากร ครู และผู้บริหาร) จึงต้องดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโรงเรียน

การบริหารกิจการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบันก็ถือว่าเป็นไปตามเจตนารมณ์ของแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ที่ต้องการให้พัฒนาระบบบริหารจัดการการศึกษาและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการบริหารเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ การกำหนดต้นแบบโรงเรียนที่มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง สามารถจัดการศึกษาอย่างเป็นอิสระได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2559) นอกจากนี้ ตามที่ สะการียาแวโซะ (2550) ได้ศึกษาแนวโน้มการบริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ.2548-2558 และพบว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัด

ชายแดนภาคใต้ มีการวางนโยบายและวิสัยทัศน์การบริหารโดยเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ในภาษาต่างประเทศและภาษาอันเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ที่นั่นคือ ภาษาอาหรับ ภาษาอังกฤษ และภาษามลายู และเน้นสร้างผู้เรียนให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม

นอกจากนี้ จากผลการศึกษาของ สะการียา แวโซะ (2550) ยังพบว่า การกิจการบริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ได้จำแนกตามงานบริหารดังนี้

- 1) การบริหารงานวิชาการมีความเป็นระบบ มีการดำเนินการเพื่อเร่งพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของผู้เรียนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่
- 2) การบริหารงานบุคคล มุ่งพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่อย่างเต็มศักยภาพ โดยส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 3) การบริหารงานการเงิน ก็มีการกำหนดแผนการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาคุณภาพเชิงกลยุทธ์ ซึ่งในภารกิจด้านนี้ภาครัฐก็ได้เข้ามาตรวจสอบการเงินของโรงเรียนอย่างรัดกุม
- 4) การบริหารงานทั่วไป มีการจัดการในเรื่องสาธารณูปโภคที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐาน และมีแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศในประเด็นการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังคงมีปัญหาในเรื่องคุณภาพการศึกษา (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2559) แต่กระนั้น การบริหารกิจการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบันโดยส่วนใหญ่ก็ดำเนินการอย่างมีระบบ บุคลากรได้รับการพัฒนาอบรม มีความพร้อมด้านอาคารสถานที่ หลักสูตรการสอนถูกนำมาใช้อย่างเต็มรูปแบบ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบันจึงได้รับการยกระดับคุณภาพ ให้สอดคล้องกับระบบการศึกษาสมัยใหม่ และมีความเป็นมาตรฐานมากยิ่งขึ้น

การบริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสำหรับบริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันยังประสบกับปัญหาในการบริหารงานโรงเรียน และมีข้อจำกัดในเรื่องทรัพยากรและงบประมาณจัดการจัดการศึกษา และสำหรับคำกล่าวที่ว่า “การบริหารโรงเรียนที่มีคุณภาพมีความสัมพันธ์กับผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ” ยังคงเป็นประเด็นที่สมเหตุสมผลที่จะถูกกล่าวถึงสำหรับการบริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สะการียา แวโซะ, 2550; นิเลาะ แวอุเซ็ง

2559) อาจจะเนื่องด้วย ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามโดยส่วนใหญ่มาจากการสืบทอดอำนาจ และผู้บริหารมีความรู้ในด้านอิสลามศึกษาเป็นหลัก จึงอาจมีทักษะในเชิงการบริหารที่ไม่เพียงพอต่อการขับเคลื่อนโรงเรียนในยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นสถาบันการศึกษาที่มีความสำคัญต่อประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ การสามารถพัฒนาระบบการบริหารงานโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและดำเนินงานภายใต้กรอบความเชื่อทางศาสนาจึงเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับบริบทและสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่งการบริหารงานโรงเรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น นอกจากผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการบริหารการศึกษาแล้วยังจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจและทักษะที่เกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานอย่างสมดุลตามแนวทางที่กำหนดโดยศาสนา

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบ

2.1 ความหมายและความสำคัญของการบริหาร

ความหมายของการบริหาร

การบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษานั้นจะต้องดำเนินการเป็นไปอย่างมีขั้นตอนมีระบบต่อเนื่องสัมพันธ์กันในรูปของกระบวนการซึ่งจะทำให้มองเห็นทิศทาง ขอบข่ายของงานและผลสำเร็จของงานในอนาคต ผู้บริหารจึงต้องเข้าใจคำว่า การบริหาร ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สมพงษ์ เกษมสิน (2546 : 27) กล่าวว่า การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น คือ กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างร่วมกัน เพราะงานบริหารทุกอย่างจำเป็นต้องกระทำโดยมีหลักเกณฑ์ ซึ่งกำหนดจากการวิเคราะห์ศึกษาโดยรอบคอบเพื่อให้มีวิธีที่ดีที่สุดในอันที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตมากยิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

สมศักดิ์ คงเที่ยง (2542 : 1) กล่าวว่า การบริหาร คือ กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

สมพงษ์ เกษมสิน (2546 : 19 -21) กล่าวไว้ว่า คำว่า การบริหารนิยมใช้กับการบริหารงานราชการ หรือการจัดการเกี่ยวกับด้านนโยบาย ซึ่งมีศัพท์บัญญัติว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public administration) และคำว่าจัดการ (Management) นิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน หรือการดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดไว้ การบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่หลายประการ คือ

การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์ การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบ การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ การบริหาร เป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคล กล่าวคือ ความร่วมมือ (Collective mind) จะก่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม อันจะนำไปสู่พลังของกลุ่ม (Group effort) ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์ ของการบริหารไม่มีตัวตน (Intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ดังนั้นการจัดบริหารงานให้สำเร็จได้ประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยใช้ทรัพยากรและบริหารคนอย่างคุ้มค่า การบริหารงานให้สำเร็จตามเป้าหมายจึงต้องใช้เทคนิค การบริหารงานอย่างมีวัตถุประสงค์หลายอย่างโดยต้องมีกระบวนการวางแผนการจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุมการปฏิบัติการในองค์การและการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร

วิช วิวิชนิภาวรรณ (2549) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การบริหารและการบริหารจัดการ มีแนวคิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสัตว์ สังคมซึ่งจะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยจะต้องมีผู้นำกลุ่มและมีแนวทาง หรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม เพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย ซึ่งอาจเรียกว่าผู้บริหารและการบริหารตามลำดับ ดังนั้นที่ใดมีกลุ่ม ที่นั้นย่อมมีการบริหาร

เจริญผล สุวรรณโชติ (2542) กล่าวว่า การบริหาร คือ กระบวนการของสังคมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาร่วมกันเพื่อกระทำกิจกรรมอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายตามที่ได้กำหนดเอาไว้การกระทำนั้นจะเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์การดำเนินการเพื่อให้คงอยู่ต่อไปการกระตุ้นหรือการยั่วยุให้เกิดการกระทำการควบคุมและการกระทำที่ให้เกิดการรวมกันเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างมีระบบแบบแผนหรืออย่างไม่มีแบบแผนทั้งในด้านของบุคคลและในด้านของวัตถุ

วิทยากร เชียงกูร (2549) กล่าวว่า การบริหาร ประกอบด้วยกระบวนการวางแผนการอำนวยความสะดวก การควบคุมคนทำงานและสภาพแวดล้อม

วิช วิวิชนิภาวรรณ (2545 : 9) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญอันได้แก่ การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล

วิโรจน์ สารรัตน์ (2553 : 21-23) กล่าวว่า การบริหาร เป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์กรโดยอาศัยหน้าที่หลักทางการบริหารอย่างน้อย 4 ประการ คือ การวางแผน

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2542) และคนอื่น ๆ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอน บริหาร คือ การวางแผนการจัดองค์การ การนำ และการควบคุม โดยที่การวางแผน คือ การกำหนดวัตถุประสงค์การตัดสินใจการจัดองค์การ คือการรวบรวมทรัพยากร การจัดหาคนเข้าทำงาน การจัดโครงสร้าง การนำ คือ การมุ่งใจการมีอิทธิพลและการติดต่อสื่อสารการควบคุม คือ การตรวจสอบ การบริการสินค้า กระบวนการควบคุมคุณภาพ

จากความหมายของการบริหาร ที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การปฏิบัติงานของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปในองค์กรหรือหน่วยงานที่กระทำอย่างมีขั้นตอนต่อเนื่อง และเป็นระบบ เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงานบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้ร่วมกัน โดยมีผู้บริหารเป็นผู้นำกับติดตามให้งานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

กรมสุขภาพจิต (2546) ได้ระบุถึง กรอบแนวคิดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยสรุป ดังนี้ ระบบดูแลเพื่อช่วยเหลือนักเรียนนี้เป็นโครงการใหม่ที่เกิดจากการตระหนักในปัญหาของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนที่อยู่ในระหว่างวัยรุ่น ในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น

กรมสุขภาพจิต ได้ระบุถึงความสำคัญและความเป็นมาของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนว่าเป็นไปเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้น นอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนา

ทั้งนี้เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งด้านการสื่อสารเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อผู้คนเชิงบวกแล้ว เชิงลบก็มีปรากฏเช่นกัน ซึ่งมีปัญหาด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติด ปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่าง ๆ ปัญหาครอบครัว ซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ความเครียด มีการปรับตัวที่ไม่เหมาะสมหรืออื่น ๆ ที่เป็นผล

ต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในการพัฒนาจากทุกฝ่ายทุกคน โดยเฉพาะครูทุกท่านในโรงเรียน ซึ่งเป็นที่ปรึกษาจะเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ ตามระบบเพื่อช่วยเหลือนักเรียนในความดูแลของตนเองด้วยความรักและเมตตาที่มีต่อศิษย์ ทั้งนี้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 ในมาตราที่ 6 มาตราที่ 22 มาตราที่ 23 รวมทั้งเป็นการพัฒนาตนเองของครู เพื่อให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานวิชาชีพครูที่ระบุไว้ในมาตรฐานที่ 2 ครูมีคุณธรรมจริยธรรมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของครูในการพัฒนานักเรียน คือ มีความรักความเอื้ออาทร และการเอาใจใส่ดูแลผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนมีมนุษยสัมพันธ์และสุขภาพจิตที่ดี พร้อมช่วยแนะนำและร่วมกันแก้ไขปัญหาของผู้เรียนเพื่อการพัฒนาตนเองให้เข้าสู่ความเป็นครูมืออาชีพ

2.2 ความสำคัญของการบริหาร

การบริหารมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข การบริหารเป็นกระบวนการสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้การทำงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สมยศ นาวิการ (2545) ได้สรุปความสำคัญของการบริหารไว้ว่าการบริหารมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวพันระหว่างกัน เพื่อความสำเร็จของเป้าหมายเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสำเร็จในเป้าหมายที่กำหนดไว้ เป้าหมายดังกล่าวนี้จะแตกต่างกันไปตามแต่ละองค์การ แต่ไม่ว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ขององค์การใดองค์การหนึ่งโดยเฉพาะจะเป็นอย่างไรก็ตามการบริหารก็คือกระบวนการสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้เป้าหมายดังกล่าวนี้ประสบความสำเร็จ

สมศักดิ์ คงเที่ยง (2542) กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารไว้ดังนี้

1. การบริหารได้เจริญเติบโตควบคู่มากับการดำรงชีวิตของมนุษย์และเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก
2. จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นผลให้องค์การต่าง ๆ ต้องขยายงานด้านการบริหารให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
3. การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคมความก้าวหน้าในด้านวิทยาการต่าง ๆ ทำให้การบริหารเกิดการเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้ารวดเร็วยิ่งขึ้น
4. การบริหารเป็นมรรควิธีที่สำคัญ ในการที่จะนำสังคมและประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

5. การบริหารจะช่วยให้ทราบถึงแนวโน้ม ทั้งในด้านความเจริญ และความเสื่อมของสังคมในอนาคต
 6. การบริหารมีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกัน ของกลุ่มบุคคลในองค์การ ฉะนั้นความสำเร็จของการบริหารจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมทางการเมือง
 7. การบริหารมีลักษณะต้องใช้อำนาจวินิจฉัยสั่งการ เป็นเครื่องมือซึ่งนักบริหารต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ และการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหาร
 8. ชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือในองค์การย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหาร อยู่เสมอ ดังนั้นการบริหารจึงเป็นเรื่องน่าสนใจและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างฉลาด
 9. การบริหารกับการเมืองเป็นสิ่งคู่กัน ไม่อาจแยกจากกันได้โดยเด็ดขาดดังที่กล่าวกันว่า การเมืองกับการบริหารนั้น เปรียบเสมือนคนละด้านของเหรียญอันเดียวกัน
- จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่าการบริหารมีความสำคัญแก่คนทุกกลุ่มเพราะการบริหารเจริญเติบโตควบคู่มากับการดำรงชีวิตของมนุษย์และเป็นที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก การบริหารทำให้การทำงานขององค์การสำเร็จก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะแม้ว่านักบริหารจะไม่ได้เป็นผู้ลงมือทำงานเองต้องอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำงานต่าง ๆ ก็ตามแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้บริหารไม่ต้องทำอะไรเลย ตรงกันข้ามนักบริหารกลับต้องหันมาบริหาร หรือการจัดการที่เป็นงานของกลุ่มทั้งกลุ่มเพื่อให้องค์การสามารถดำเนินไปได้อย่างเป็นระบบ โดยที่ทุกฝ่ายต่างทำงาน โดยได้ประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ

2.3 กระบวนการบริหาร

การดำเนินงานเพื่อให้องค์กรเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพมีวิธีการอยู่หลายแนวทางด้วยกันแต่ประการสำคัญที่สุดในการบริหารก็คือผู้บริหารจะต้องยึดกระบวนการบริหารอย่างใดอย่างหนึ่งมาเป็นหลักในการบริหารงานมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553) กล่าวว่า กระบวนการบริหารของเฮนรีฟาโย (Henri Fayol) เป็นกระบวนการบริหารที่มี 5 ขั้นตอนด้วยกันคือ

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การศึกษางานในอนาคตและการจัดการวางแผนเพื่อการปฏิบัติ

2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การรวบรวมวัสดุเครื่องมือและกำลังคนแล้ว จัดการแบ่งงานทั้งวัสดุกำลังคนออกไปตามหน้าที่ของงาน

3. การบังคับบัญชา (Commanding) หมายถึง การสั่งการให้บุคคลภายในหน่วยงาน ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตรงเป้าหมายของงาน

4. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานกิจการทุกอย่างให้ดำเนินไปได้ อย่างประสานสัมพันธ์โดยตลอด

5. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การบังคับบัญชาให้งานทุกอย่างดำเนินไปตาม กฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนหรือตามคำสั่งที่ได้กำหนดไว้แล้ว

อินสอน บัวเขียว (2547) กล่าวถึงกระบวนการบริหารไว้ว่าการบริหารควรมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. การวางแผน คือ การสร้างความมั่นใจ ซึ่งจะให้แน่ใจได้ว่าการใช้ทรัพยากรเพื่อทำงานจะไม่ผิดพลาดเสียหายและลดการเสี่ยงภัย แผนงานเปรียบเสมือนแผนที่และเข็มทิศช่วยนำทางการวางแผนจะเป็นงานบริหารประการแรกที่ต้องทำและจะครอบคลุมถึงงานต่าง ๆ ทุกอย่างที่จะต้องมีการนำมาพิจารณาจากพื้นฐานข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่

2. การจัดองค์การ คือ หน้าที่หรืองานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบเพื่อให้สิ่งของและบุคคลผู้เข้ามาอยู่ในองค์การสามารถทำงานเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อประโยชน์ต่องานที่จะมีการประสานกันทำเป็นทีมให้บรรลุวัตถุประสงค์

3. การจัดคนเข้าทำงาน คือ การคัดเลือกและจัดคนที่มีความรู้ความสามารถต่างกันให้ลงทำงานในตำแหน่ง ที่ยากง่ายต่างกันอย่างเหมาะสม

4. การสั่งการ คือ การขอความร่วมมือโดยใช้เหตุผลเข้าว่าความร่วมมือและให้คนผู้ทำงาน รู้จักรับผิดชอบควบคุมตนเองเพื่อให้บรรยากาศการบริหารงานมีความราบรื่น

5. การประสานงาน คือ การสามารถจูงใจให้คนปฏิบัติงานได้ดีโดยใช้การติดต่อสื่อสารสองทางทั้งไปและกลับ

6. การควบคุม คือ การติดตามความก้าวหน้าของงานเพื่อเทียบกับแผนงาน

7. การประเมินผลและการรายงานผล คือ ผลจากการปฏิบัติหน้าที่ที่ปรากฏออกมาในสองลักษณะ คือ การมีประสิทธิผลหรือการทำงานสามารถบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ และการมี ประสิทธิภาพ คือ สามารถทำงานได้คุณค่าหรือผลประโยชน์ตอบแทนกลับมามากกว่าต้นทุนเสมอ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ระบุไว้ว่า กระบวนการบริหารที่นิยมกันมาก และสามารถนำมาใช้เป็นหลักการบริหารงานได้ คือ กระบวนการบริหารของลูเธอร์กูลิค (Luther Gulick) และแลนดอลเออวิก (Lyndall Urwick) เรียกว่า POSDCoRB โดยมีกระบวนการบริหาร 7 ประการดังนี้

1. การวางแผน (Planning – P) หมายถึง การจัดวางโครงการแผนปฏิบัติการรวมทั้งวิธีการปฏิบัติงานเอาไว้ล่วงหน้าเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน
2. การจัดหน่วยงาน (Organizing – O) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ และการจัดสายงานเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์
3. การจัดวางตัวบุคคล (Staffing – S) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคคลได้แก่การจัดอัตรากำลังการสรรหาการพัฒนาบุคลากรและการสร้างบรรยากาศการทำงาน
4. การอำนวยการ (Directing – D) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการการควบคุมบังคับบัญชาและการดูแลการปฏิบัติงานในฐานะที่ผู้บริหารเป็นหัวหน้าหน่วยงาน
5. การประสานงาน (Co-ordinating – Co) หมายถึง การประสานกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของหน่วยงานเพื่อให้เกิดมีการร่วมมือประสานงานที่ดีและดำเนินไปสู่จุดหมาย
6. การรายงาน (Reporting – R) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานทราบความเคลื่อนไหวและความคืบหน้าของกิจการสม่ำเสมอ
7. งบประมาณ (Budgeting – B) หมายถึง การจัดทำงบประมาณการจัดทำบัญชีการใช้เงิน และการควบคุมตรวจสอบทางการเงิน

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า กระบวนการบริหารเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำงานทุกประเภทผู้ที่ต้องการให้งานเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล และเกิดผลประโยชน์สูงสุด จะต้องใช้กระบวนการทางการบริหารในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารการศึกษาเพราะต้องคำนึงถึงกระบวนการในการวางแผนเป็นอันดับแรกมีการดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้พร้อมทั้งตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงเป็นระยะ ๆ ท้ายสุดต้องมีการประเมินผลเพื่อให้ทราบว่าประสบความสำเร็จหรือมีปัญหาเล็กน้อยประการใด จะต้องรู้และเข้าใจในกระบวนการบริหารจัดการสถานศึกษาแล้วนำมาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะในเรื่องของงานวิชาการเท่านั้นในเรื่องของพฤติกรรมนักเรียนก็น่าเป็นห่วงจึงต้องนำกระบวนการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเข้ามาอีกทางหนึ่ง

3. การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3.1 ความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2546 : 7) ได้ระบุว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การส่งเสริม การป้องกัน และการแก้ไขปัญหา โดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูประจำชั้น หรือครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : 12) ได้ให้ความหมายไว้ว่าระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การส่งเสริมพัฒนา การป้องกันและการแก้ไขปัญหาให้แก่ นักเรียนเพื่อให้ นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจ มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะในการดำรงชีวิต และรอดพ้นสภาวะวิกฤติต่าง ๆ ได้อย่างปลอดภัย

กรมสามัญศึกษา (2544 ก : 5) กล่าวว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การส่งเสริม การป้องกัน และการแก้ไขปัญหา โดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการที่ครูที่ปรึกษา ส่งเสริม ป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนเป็นขั้นเป็นตอน โดยใช้เครื่องมือมาปรับใช้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยเหลือให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2544 : 44) กล่าวว่าระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น รู้จักยอมรับและเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อให้นักเรียนสามารถปรับตัวได้ดีมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ขึ้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

กรมวิชาการ (2545 : 7) ได้ระบุไว้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การช่วยเหลือนักเรียนเป็นการทำให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเอง มีแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนา

ตนเองได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งครูได้รู้จักนักเรียนมาก ส่งผลให้ครูสามารถส่งเสริม และป้องกันปัญหาของ ผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มปกติหรือกลุ่มพิเศษ

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2545 : 12) ได้ระบุไว้ว่า ระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจนโดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน ดังกล่าวและมีการประสานงานอย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริมจากโรงเรียน

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน การพัฒนานักเรียนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวังโดย ผ่านกระบวนการทางการศึกษา นอกจากที่ดำเนินการด้วยการส่งเสริมแล้วสนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนา เนื่องจากสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งด้านการสื่อสารเทคโนโลยีต่าง ๆ นอกจากส่งผลกระทบต่อผู้คนใน สังคม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของยาเสพติด ปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่าง ๆ ในสังคม ปัจจุบัน การพัฒนานักเรียนให้เติบโตตามความมุ่งหวังของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ , 2545, หน้า 13) จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะบุคลากรในโรงเรียนซึ่งมีครูที่ปรึกษาเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อดูแล ช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดด้วยความรักและเมตตาต่อศิษย์และภูมิใจในบทบาทที่มีส่วนสำคัญต่อ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้เติบโตองงาม เป็นบุคลากรที่มีคุณของสังคม

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในปัจจุบันมีจุดเริ่มต้นจากการแนะนำโดยในปี การศึกษา 2546 กระทรวงศึกษาธิการได้นำการแนะนำเข้าไปให้บริการในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นแห่งแรกในประเทศไทย ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 ได้มีการประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยการแบ่งส่วนราชการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2546 กำหนดให้มีงานแนะนำสังกัดสำนักงาน วิชาการและมาตรฐานการศึกษา โดยให้อยู่ในกลุ่มงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการยังได้กำหนดให้ทุกคนเป็นครูแนะแนว และเยี่ยมบ้านนักเรียนตามระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนอีกด้วย (พนม ลิ้มอารีย์ , 2548 : 26)

กรมสุขภาพจิต ได้ระบุไว้ว่า กรอบแนวคิดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยสรุปดังนี้ ระบบดูแลเพื่อช่วยเหลือนักเรียนนี้เป็นโครงการใหม่ที่เกิดจากการตระหนัก ในปัญหาของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนที่อยู่ในระหว่างวัยรุ่น

ในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น กรมสุขภาพจิตได้ระบุถึงความสำคัญและความเป็นมาของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนว่าเป็นไปเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้น นอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริม สนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนา ทั้งนี้เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งด้านการสื่อสารเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อผู้คนเชิงบวกแล้วในเชิงลบก็มีปรากฏเช่นกัน ซึ่งมีปัญหาด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติด ปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่าง ๆ ปัญหาครอบครัวซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวลความเครียด มีการปรับตัวที่ไม่เหมาะสมหรืออื่น ๆ ที่เป็นผลต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในการพัฒนาจากทุกฝ่ายทุกคน โดยเฉพาะครูทุกท่านในโรงเรียนซึ่งเป็นที่ปรึกษาจะเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ ตามระบบเพื่อช่วยเหลือนักเรียนในความดูแลของตนเองด้วยความรัก และเมตตาที่มีต่อศิษย์ ทั้งนี้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 ในมาตราที่ 6 มาตราที่ 22 มาตราที่ 23 รวมทั้งเป็นการพัฒนาตนเองของครูเพื่อให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานวิชาชีพครู ที่ระบุไว้ในมาตรฐานที่ 2 ครูมีคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของครูในการพัฒนานักเรียน คือมีความรัก ความเอื้ออาทรและการเอาใจใส่ดูแลผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ผู้เรียนมีมนุษยสัมพันธ์และสุขภาพจิตที่ดีพร้อมช่วยแนะนำ และร่วมกันแก้ไขปัญหาของผู้เรียนเพื่อการพัฒนาตนเองให้เข้าสู่ความเป็นครูมืออาชีพ

กรมสุขภาพจิต ได้ระบุไว้ว่า ประโยชน์จากระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (กรมสุขภาพจิต 2544 : 7) มีดังนี้

1. นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา
2. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี และอบอุ่น

3. นักเรียนรู้จักตนเองและควบคุมตนเองได้
4. นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข
5. นักเรียนพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

3.3 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในระบบอิสลาม

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในอิสลามการศึกษาในอิสลามจะมีความหมายที่ครอบคลุมดังต่อไปนี้ (มัสลัน มาหะมะ : 2556)

1. ตัรบียะฮ์ หมายถึง การอบรม การขัดเกลาจิตใจ
2. ตะอ์ลีม หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ รวมถึงความรู้ทางศาสนาและความรู้ทางโลก
3. ตะอ์ดีบ หมายถึง การอบรมบ่มนิสัยให้มีคุณธรรม จริยธรรมและมีระเบียบวินัย

จากการศึกษาเอกสารพบว่า แต่ละด้านมีผู้เชี่ยวชาญได้อธิบายเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

1. การอัตรบียะฮ์

يُربي มาจากคำว่า يربو رب (เราะบา ยรรบู) หมายถึง การเพิ่มพูนขึ้นและเจริญงอกเงย ดังนั้น การศึกษาหรือ التربية หมายถึง การเพิ่มหรือเจริญงอกงาม และความหมายของ อัตรบียะฮ์ ที่มีความหมายลักษณะนี้ ปรากฏในอัลกุรอานในหลายอายัตด้วยกัน เช่น

يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيلُ الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ

ความว่า : อัลลอฮ์จะทรงให้ดอกเบี้ยลดน้อยลงและหมดความจำเริญ และจะทรงให้บรรดาที่เป็นทานเพิ่มพูนขึ้น และอัลลอฮ์นั้นไม่ทรงชอบผู้เนรคุณผู้กระทำความบาปทุกคน

(อัล-บะกอเราะฮ์ : 2)

وَنَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ

كُلِّ نَوْحٍ يَخْرِجُ

ความว่า : และ เราจะเห็นแผ่นดินแห้งแล้ง ครั้นเมื่อเราได้หลั่งน้ำฝนลงมาบนมัน มันก็จะเคลื่อนไหวขยายตัวและพองตัวและงอกเงยออกมาเป็นพืช ทุกอย่างเป็นคู่ ๆ ดูสวยงาม

(อัล-ฮัจญ์ : 22)

تربية มาจากคำว่า يربى (เราะบา ยฺรบี) การดูแลและเลี้ยงดู อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

قَالَ أَلَمْ نُزَكِّكَ فِينَا وَلِيداً وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ

ความว่า : เขา(ฟิรเอาน์) กล่าวว่า เรามีได้เลี้ยงดูเจ้าเมื่อขณะเป็นเด็ก อยู่กับพวกเราดอกหรือ? และเจ้าได้อยู่กับเราหลายปีในช่วงชีวิตของ เจ้า

(อิซซุอรออ : 26)

وَخَفِضْ لَّهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِي صَغِيرًا

ความว่า : และจงนอบน้อมแก่ท่านทั้งสอง ซึ่งการถ่อมตนเนื่องจาก ความเมตตา และจงกล่าวว่า “ข้าแต่พระเจ้าของฉัน ทรงโปรด เมตตาแก่ท่านทั้งสองเช่นที่ทั้งสองได้เลี้ยงดูฉันเมื่อเยาว์วัย

(อัล-อิสรออ : 27)

التربية มาจากคำว่า رب ير (ร็อบบะ ยะรฺบบุ) หมายถึง การแก้ไขให้ดีขึ้น การสั่งสอน การปกครองดูแล อัลกุรอาน ได้ให้ความหมายการดูแลสั่งสอน ในอายัตต่าง ๆ เช่น

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

ความว่า : และพระองค์ได้ทรงสอนบรรดานามของทั้งปวงให้แก่อาดัม ภายหลังได้ทรงแสดงสิ่งเหล่านั้นแก่มะลาอิกะฮ์ แล้วตรัสว่า จงบอก บรรดาชื่อของสิ่งเหล่านั้นแก่ข้า หากพวกเจ้าเป็นผู้พูดจริง

(อัล-บะกอเราะฮ : 2)

وَإِذْ عَلَّمْنَاكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالْتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ

ความว่า : และขณะที่ข้าได้สอนเจ้า ซึ่งคัมภีร์และความมุ่งหมายแห่ง บัญญัติศาสนา และอัต-เตารอตและอัล-อิน-ญีล

(อัล-มาอิดะฮ : 5)

แม้ความหมายการศึกษาที่ให้โดยนักคิด นักการศึกษาในยุคสมัยต่าง ๆ แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสถานที่ สถานการณ์ สภาพแวดล้อม ปรัชญา นโยบายของรัฐ หรือตามแนวความคิดของแต่ละคน แต่โดยภาพรวมแล้ว ความหมายของการศึกษาก็จะอยู่ในกรอบความหมายของคำอัครบียะฮ์ที่กล่าวมาข้างต้น

สามารถสรุปได้ว่า การศึกษา (التربية) หมายถึง กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความสามารถ และทักษะของบุคคลเพื่อตอบสนองความต้องการของชีวิตในทุกแง่มุม หรือ กระบวนการสร้างบุคคลให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ตนเองอาศัยอยู่

2. การตะอ์ลีม

มีสลัน มาหะมะ : 2556 ได้กล่าวไว้ว่า การตะอ์ลีม หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ รวมถึงความรู้ทางศาสนาและความรู้ทางโลก

ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนของท่านนบีที่เรียกร้องให้มุสลิมทุกคนศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป โดยท่านได้กล่าวว่า “จงทำงานเพื่อชีวิตในโลกนี้ เหมือนดังว่าเจ้าจะไม่ตาย และจงทำดีเพื่อโลกหน้า เหมือนดังว่าท่านจะตายในวันพรุ่งนี้” ท่านนบีมิได้สอนให้นึกถึงโลกใดโลกหนึ่งเพียงด้านเดียวแต่ให้เรานึกถึงสองโลกไปพร้อมกันโดยไม่ทำให้โลกใดบกพร่อง เพราะเป้าหมายของการศึกษานั้น มิใช่เพื่อการแสวงหาเพื่อยังชีพในโลกนี้ แต่เพื่อการได้รับสัจธรรม และสร้างความแข็งแกร่งให้แก่บุคลิกทางศีลธรรม หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ เพื่อการได้รับสัจธรรมทางวิชาการและบุคลิกอันสมบูรณ์ ดังอายัดอัล-กุรอ่าน ได้กล่าวไว้ว่า

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ * اقْرَأْ وَرَبُّكَ
الْأَكْرَمُ * الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ * عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ

1. จงอ่านด้วยพระนามแห่งพระเจ้าของเจ้าผู้ทรงบังเกิด
2. ทรงบังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด
3. จงอ่านเถิด และพระเจ้าของเจ้านั้นผู้ทรงใจบุญยิ่ง
4. ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา
5. ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้

จะเห็นได้ว่า อัลกุรอ่านอายะห์แรก ซึ่งเป็นพระบัญชาของอัลลอฮ์ ใช้ให้ตื่นตัวในเรื่องของการศึกษาหาวิชาความรู้ ในยุคที่ชาวอาหรับอยู่กับความมมงาย สิ่งที่จะนำพวกเขาออกจากความอวิชา

คือ การตื่นตัวในเรื่องของการศึกษา และการศึกษาสิ่งแรกคือ ศึกษาในเรื่องของพระเจ้า หมายถึงมุสลิมต้องศึกษาให้รู้จักพระเจ้าของเขาอย่างแท้จริง เพราะเมื่อได้รู้จักพระเจ้าและมีหลักความเชื่อที่ถูกต้อง เขาจะเป็นบุคคลที่สร้างสรรค์สังคม ในจิตใจจะมีแต่ความต้องการที่จะนำสิ่งดี ๆ มาสู่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อิสลามไม่ห้ามศึกษาด้านต่างที่เป็นวิชาการที่มีความรู้ เพราะการศึกษาในทัศนะของอิสลามมีอยู่สองลักษณะด้วยกัน

1. การศึกษาเป็นข้อบังคับที่ทุกคนต้องเรียนรู้ (ฟัรดูอิน) การศึกษาที่เกี่ยวกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติ เช่น การศึกษารายละเอียดของรูกนอิมาน การศึกษาหลักการปฏิบัติ เช่น การอาบน้ำละหมาด การเรียนรู้วิธีละหมาด การถือศีลอด และอื่น ๆ

2. การศึกษาที่ไม่บังคับสำหรับมุสลิมทุกคน แต่เพียงพอถ้ามุสลิมคนหนึ่งได้ศึกษา (ฟัรดูกิฟายะห์) ถ้าหากไม่มีใครศึกษาสักคนเดียว ถือว่ามุสลิมทั้งหมดมีบาป เช่น การศึกษาในอาชีพด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพา ช่างซ่อม นักวิทยาศาสตร์ นักค้นคว้าที่ผลิตสิ่งใหม่ที่น่าประโยชน์มายังมวลมนุษยชาติ หมอ ทหาร ตำรวจ และอีกมากมายที่จำเป็นต่อสังคม

ดังนั้นความเข้าใจของผู้คนที่พยายามมาแยกความรู้ ในเรื่องศาสนาและความรู้ทางโลกออกจากกันเป็นความเข้าใจที่ผิด เนื่องจากความรู้ทุกอย่างที่เรียนแล้วสามารถนำประโยชน์ยังมวลมนุษยชาติถือว่าเป็นความรู้ที่อิสลามส่งเสริม และถ้าผู้เรียนมีเจตนาเพื่อนำความรู้มาช่วยเหลือด้านศาสนาเขาก็มีผลบุญ แต่ความรู้ที่เกี่ยวกับหลักศรัทธาที่มีต่อพระเจ้า และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัตินั้นเป็นความรู้ที่จำเป็นต้องเรียน ถ้ามุสลิมลำดับความสำคัญในการศึกษาแน่นอนความดีอีกมากมายจะเกิดในสังคมมุสลิม

อิมาม อัลฆอซาลี(478 ค.ศ) กล่าวว่า การศึกษาหมายถึงกระบวนการทำให้บุคคลเข้าใจใกล้ชิดอัลลอฮ์

ความแตกต่างระหว่างการศึกษาอิสลามกับการศึกษาทั่ว ๆ ไป

- การศึกษาอิสลาม มีจุดประสงค์ หลักสูตร วิธีการ และสื่อต่าง ๆ ยึดเอาบทบัญญัติศาสนาเป็นหลัก

- การศึกษาอิสลาม ไม่ได้มีจุดประสงค์เพียงแค่นี้ให้มีชีวิตอยู่บนโลกนี้อย่างมีความสุขเท่านั้น แต่เน้นการมีชีวิตหลังความตายด้วย

- การศึกษาอิสลาม ให้ความสำคัญทั้งที่เป็นวัตถุทางกายและที่เป็นจิตวิญญาณ ดูแลและเสริมสร้างในสิ่งเหล่านี้ให้ครอบคลุมและสมบูรณ์

อัล-กุรอานได้กล่าวไว้ในหลายโองการซึ่งเป็นการพิสูจน์ว่าโลกนี้เป็นโลกแห่งความเป็นจริง และให้มันเป็นสัญญาณของอัลลอฮ์ (ช.บ.)

ฮะดีษ (คำกล่าว) จากท่านศาสดา (ศ.) ที่พูดถึงความสำคัญของความรู้มีมากมาย เช่น

1. การแสวงหาความรู้เป็นกฎข้อบังคับสำหรับมุสลิมทุกคน (ไม่จำกัดเพศ)
2. จงแสวงหาความรู้ตั้งแต่อยู่ในเปลจนถึงหลุมฝังศพ (ไม่จำกัดเวลา)
3. จงแสวงหาความรู้เถิด แม้มันจะอยู่ไกลถึงประเทศจีนก็ตาม" (ไม่จำกัดสถานที่)
4. วิทยปัญญาคือสมบัติที่หายไปของมุสลิม ดังนั้นจงเก็บสะสมมันจากใครก็ตามที่

พบว่ามียอยู่ แม้ว่าเขาจะเป็นคนกลับกลอกก็ตาม (ไม่จำกัดครู)

3. การตะฮ์ดีบ

أدب (อัดตะดีบ) หรือ أدب (อัลอะดะบ) หมายถึง การปลูกฝังลักษณะที่ดีทั้งที่เป็นมารยาท และจริยธรรม และทำให้ห่างไกลจากสิ่งที่ไม่ดี และมีความหมายรวมถึง การแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีและการเจริญงอกงาม อาลี อิดริส (1405 ฮ.ศ./13) ได้กล่าว ว่า “คนอาหรับสมัยก่อนใช้คำว่า أدب (อัดตะดีบ) ใช้มากและใช้บ่อยกว่าคำว่า التربية (อັตตะรบียะฮฺ) คำว่า أد (อะดะบ) จะใช้แทนพฤติกรรมที่เป็นการให้เกียรติหรือการต้อนรับแขก คำว่า أدب (ตะดีบ) ใช้ในความหมายการแสดงพฤติกรรมที่มีต่อบุคคลอื่น”

ดังฮะดีษ (คำกล่าว) จากท่านศาสดา(ศ.) ได้กล่าวไว้ว่า

أدبني ربّي فأحسن تأديبي

ความว่า พระเจ้าของฉันสอนฉันถึงสิ่งที่ดีที่สุดในเรื่องวินัย

อัลเฆาะซาลี (1979 ค.ศ) กล่าวว่าการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งอัคลากรรยา มารยาทที่ดี

จากความหมายนี้ทำให้เราสามารถเข้าใจได้ว่า ความหมายของคำ อัดตะดีบ และ อัลอะดะบ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคำว่า อັตตะรบียะฮฺ และเราจะพบเห็นเสมอว่า สิ่งที่เป็นความรู้ จะเรียกว่า อาดาบ(أداب) เช่น คณะศิลปศาสตร์ จะเรียกว่า กุลลียะตุลอาดาบ (كلية الأداب) ถ้าเป็นการสอนจะเรียกว่า ตะดีบ และครูผู้สอนจะเรียกว่า มุอัดดะบ(مؤدّب)

คำ الأدب หรือ التاديب นี้ เป็นคำที่ใช้ใน หะดีษนบี(ศอลา) เช่น

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا مِنْ نَحْلٍ
أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ

ความว่า : รอซูลุลลอฮฺ ﷺ ได้กล่าวว่า “ ไม่มีสิ่งดีที่พ่อให้แก่ลูก
ดีกว่าการอบรมสั่งสอนที่ดี” (รายงานโดยอัส-ติรมีซีย)

หมายถึงการให้การศึกษาที่ดี และอบรมสั่งสอนด้วยการชี้แนะ ทำเป็นแบบอย่าง หรือการลงโทษ
เพื่อให้ทำในสิ่งที่ดีและห่างไกลจากสิ่งที่ไม่ดี

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لَأَنْ يُؤَدَّبَ الرَّجُلُ وَلَدُهُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِصَاعٍ

ความว่า : รอซูลุลลอฮฺ ﷺ ได้กล่าวว่า “บุคคลที่อบรมสั่งสอนลูก
ของเขาดีกว่าการให้ทานหนึ่งศออ”หนึ่งศออ (صاع) เป็นหน่วยตวง
ในสมัยนบี มีค่าประมาณ 2.75 ลิตร แต่ในที่นี้หมายถึงความสำคัญ
ของการอบรมลูก คือ ผู้ที่อบรมลูกดีๆ ได้บุญมากกว่าการบริจาค
ทาน

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَكْرِمُوا أَوْلَادَكُمْ وَأَخْسِنُوا
أَدَبَهُمْ

ความว่า : รอซูลุลลอฮฺ(ศอลา) ได้กล่าวว่า “จงให้เกียรติลูก ๆ ของ
ท่านและอบรมสั่งสอนที่ดี”

ทั้งสามหะดีษนี้และหะดีษอื่นๆ ที่ใช้คำลักษณะเดียวกันนี้ หมายถึงการให้การศึกษา หรือการ
อบรมเลี้ยงดูให้มีจริยธรรม และมารยาทที่สวยงาม

เช่นกัน คำ **أدب** หรือ **أدب** นี้ อุลามาอ์ที่เขียนหนังสือเกี่ยวกับการเลี้ยงหรืออบรมสั่งสอน ก็จะใช้คำนี้เช่นกัน เช่น อัล-มาวาริต(450 ฮ.ศ.) ได้ใช้ในหนังสือของท่านที่ชื่อว่า **أدب الدنيا والدين** (มารยาทของโลกและศาสนา) มุฮัมมัด อิบน์ ซัยยิด อัลตะนูคีย (256 ค.ศ.) ได้ใช้หนังสือ **أدب المعلمين والمتعلمين** (มารยาทของครูและนักเรียน) เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว การตะอ์ดีบ คือการอบรมบ่มนิสัยให้ผู้เรียนมี คุณธรรม จริยธรรม และระเบียบวินัย โดยถือเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ความศรัทธาของคน ๆ หนึ่งจะสมบูรณ์ไม่ได้หากขาดอบรมบ่มนิสัย และการให้การศึกษาตามแนวทางอิสลามนั้นจะต้องมีความครอบคลุมทุกมิติของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพื่อยกระดับมนุษย์ให้มีความสูงส่งประสบความสำเร็จทั้งในโลกนี้และในโลกหน้าโลกแห่งการตัดสินผลการกระทำในปัจจุบัน ดังนั้นหากจะให้คำนิยามของอิสลามศึกษาในมิติขององค์ความรู้ที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้สำหรับมุสลิมทั้งหมดแล้ว อิสลามศึกษาจึงหมายถึง องค์ความรู้ทั้งหมดที่มุสลิมจำเป็นต้องได้รับการจัดการศึกษาเพื่อการดำเนินชีวิต โดยมีความครอบคลุมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับอัลลอฮ์ พระเจ้าผู้ทรงสร้าง หลักปฏิบัติ หลักความเชื่อที่เกี่ยวข้อง ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ การมีคุณธรรม จริยธรรม และมีระเบียบวินัย รวมถึงความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุก ๆ สิ่งถูกสร้างบนพื้นพิภพนี้

3.3 วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547: 4) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ดังนี้

1. ให้นักเรียนมีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยมีกระบวนการ วิธีการ และเครื่องมือที่มีคุณภาพและมีมาตรฐานตรวจสอบได้
2. เพื่อส่งเสริมให้ครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงาน และองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. เพื่อให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546: 6) ได้ระบุถึงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน ควรให้การสนับสนุนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามความเหมาะสมสม่ำเสมอ และควรตระหนักถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ
2. ครูทุกคนต้องตระหนักถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุกด้าน และมีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน
3. คณะกรรมการทุกท่าน ต้องมีการประชุมในแต่ละคณะอย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด และต้องมีการประสานงานอย่างใกล้ชิด
4. ครูที่ปรึกษาต้องได้รับความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งการสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ จากโรงเรียน
5. โรงเรียน ควรจัดการอบรมให้ความรู้จิตวิทยาการแนะแนว และทักษะการให้คำปรึกษา และแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน แก่ครูที่ปรึกษา ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง ในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
6. ผู้ปกครองและเครือข่ายร่วมพัฒนาในทุกส่วนของสังคม มีความมุ่งมั่นในการดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและเยาวชนในเชิงบูรณาการอย่างเข้มแข็งจริงจัง

3.3.1 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากระบบช่วยเหลือนักเรียน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น ผู้วิจัยได้สรุปเป็น 3 ข้อ ด้วยกัน ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อนักเรียน

นักเรียนทุกคนจะได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและเป็นระบบ ช่วยให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจตัวเอง รวมทั้งสามารถวางแผนชีวิตของตนเองได้ และนักเรียนจะมีความรู้สึกอบอุ่นเป็นสุขต่อการดำเนินชีวิตอีกด้วย

2. ประโยชน์ต่อครูและโรงเรียน

ช่วยให้ครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว และครูประจำวิชา มีเครื่องมือ และเทคนิค วิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีระบบ อีกทั้งยังช่วยให้สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี มีความใกล้ชิด และอบอุ่น โรงเรียนก็สามารถนำระบบช่วยเหลือนักเรียนมาเป็นตัวดัชนีประเมินตามเกณฑ์มาตรฐาน

3. ประโยชน์ต่อผู้ปกครอง

ผู้ปกครองมีความมั่นใจต่อระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่โรงเรียนจัดขึ้นมากขึ้น และมั่นใจว่าจะช่วยป้องกันแก้ไขและส่งเสริมพัฒนานักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสพบครูและทางโรงเรียนมากยิ่งขึ้น ทางโรงเรียนก็สามารถนำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไปขยายผลใช้ในครอบครัวและชุมชนได้

3.3.2 ความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรมและมีวิถีที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการ ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต เพียงแต่ใช้เวลาและวิธีการที่แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคล
2. ความสำเร็จของงาน ต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ทั้งการร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำของทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ได้แก่ บุคลากรทุกคนในโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน
3. เพื่อให้เกิดความมั่นใจผู้เรียนแต่ละคนจะได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึง ตลอดการใช้ชีวิตในสถานศึกษา

3.3.3 ประโยชน์และคุณค่าของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (คู่มือการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน, 2560)

1. นักเรียนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง และตรงตามสภาพปัญหา
2. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี และอบอุ่น

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามระบบการช่วยเหลือนักเรียน

1. ผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งผู้ช่วยบริหารโรงเรียนทุกฝ่าย ตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และให้การสนับสนุนการดำเนินงาน หรือร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสม อย่างสม่ำเสมอ
2. ครูทุกคนและผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความตระหนัก ในความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียนและมีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุกด้าน
3. คณะกรรมการ หรือคณะทำงานทุกคณะจะต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดและจัดให้มีการประชุมในแต่ละคณะอย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด
4. ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักสำคัญในการดำเนินงานโดยได้รับความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งการสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ จากโรงเรียน
5. การอบรมให้ความรู้และทักษะรวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลความรู้แก่ครูที่ปรึกษาหรือผู้เกี่ยวข้องในเรื่องที่เอื้อประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นสิ่งจำเป็นโดยเฉพาะเรื่องทักษะการปรึกษาเบื้องต้นและแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน ซึ่งโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3.3.4 องค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานที่มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ (คู่มือการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน, 2560)

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. การคัดกรองนักเรียน
3. การส่งเสริมนักเรียน
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา
5. การส่งต่อ

แต่ละองค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังกล่าว มีความสำคัญ มีวิธีการและเครื่องมือที่แตกต่างกันไป แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันซึ่งเอื้อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพซึ่งมีวิธีการและเครื่องมือตัวอย่างดังตาราง ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 วิธีการและเครื่องมือของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 1.1 ด้านความสามารถ - การเรียน - ความสามารถอื่น ๆ 1.2 ด้านสุขภาพ - ร่างกาย - จิตใจ – พฤติกรรม 1.3 ด้านครอบครัว - เศรษฐกิจ - การคุ้มครองนักเรียน 1.4 ด้านอื่น ๆ	ศึกษาข้อมูลจาก 1). ระเบียบสะสม 2). แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) 3). อื่น ๆ เช่น - แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ - การสังเกตพฤติกรรมนักเรียน - การเยี่ยมบ้านนักเรียน ฯลฯ	1). ระเบียบสะสม 2). แบบประเมินพฤติกรรมนักเรียน (SDQ) 3). อื่น ๆ เช่น - แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ (E.Q) - แบบสัมภาษณ์นักเรียน - แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองและการเยี่ยมบ้านนักเรียน - แบบบันทึกการตรวจสุขภาพด้วยตนเอง
2. การคัดกรองนักเรียน 2.1 กลุ่มปกติ 2.2 กลุ่มเสี่ยง 2.3 กลุ่มมีปัญหา	วิเคราะห์ข้อมูลจาก 1) ระเบียบสะสม 2) แบบประเมินพฤติกรรมนักเรียน (SDQ) 3) แหล่งข้อมูลอื่น ๆ	1). เกณฑ์การคัดเลือกรักเรียน 2). แบบสรุปผลการคัดกรองและช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคล 3). แบบสรุปการคัดกรองนักเรียนเป็นห้องเรียน
3. การส่งเสริมนักเรียน (สำหรับนักเรียนทุกกลุ่ม)	จัดกิจกรรมต่อไปนี้ 1). กิจกรรมโฮมรูม 2). ประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน 3). แหล่งข้อมูลอื่น ๆ	1). แนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูม ของโรงเรียน 2). แนวทางการจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนของโรงเรียน 3). แบบบันทึก/ สรุป ประเมินผล การดำเนินกิจกรรม - โฮมรูม - ประชุมผู้ปกครองนักเรียน อื่น ๆ

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา (จำเป็นอย่างมากสำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา)	1). ให้การปรึกษาเบื้องต้น 2). จัดกิจกรรมสำหรับการป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน และประสานงานกับครูที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ 2.1 กิจกรรมเสริมในห้องเรียน 2.2 กิจกรรมเสริมหลักสูตร 2.3 กิจกรรมพี่ช่วยน้อง 2.4 กิจกรรมสอนซ่อมเสริม 2.5 กิจกรรมร่วมมือกับผู้ปกครอง	1). แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน 5 กิจกรรม 2). แบบบันทึกสรุปผลการคัดกรองและช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคล 3). แบบบันทึกรายงานผลการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
5. ส่งต่อ 5.1 ส่งต่อภายใน 5.2 ส่งต่อภายนอก	1). บันทึกการส่งต่อนักเรียนไปยังครูที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือนักเรียนต่อไป เช่น ครูแนะแนว ฝ่ายปกครอง ครูประจำวิชา ครูพยาบาล เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่งต่อภายใน 2). บันทึกการส่งนักเรียนยังผู้เชี่ยวชาญภายนอกโดยครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการ	1). แบบบันทึกการส่งต่อนักเรียนของโรงเรียน 2). แบบรายงานแจ้งผลการช่วยเหลือนักเรียน

3.4 กลยุทธ์ความสำเร็จในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) ได้ระบุไว้ว่า การมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกคนในโรงเรียน จะช่วยให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องควรอาศัยกลยุทธ์สู่ความสำเร็จดังนี้

1. การบริหารเชิงระบบ
2. การทำงานเป็นทีม
3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
4. การนิเทศ ติดตาม และประเมินผล

1. การบริหารเชิงระบบ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546) ได้ระบุไว้ว่า การบริหารเชิงระบบในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงาน 4 ขั้นตอนดังนี้

1. การวางแผน (Plan) การวางแผนนั้นต้องกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานเป็นกระบวนการ แต่ละขั้นตอนมีวิธีการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานและมีการบันทึกข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เพราะข้อมูลจากการบันทึกนี้จะนำไปสู่การตรวจสอบประเมินตนเองและให้ผู้อื่นตรวจสอบได้ เป็นสารสนเทศที่สะท้อนให้เห็นคุณภาพของโรงเรียนทั้งระบบ

2. การดำเนินงาน (Do) เป็นการใช้กระบวนการหรือวิธีการต่าง ๆ และการบันทึกผลงานของบุคคลในองค์กร ซึ่งควรให้มีการบันทึกผลอย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน

3. การตรวจสอบ/ประเมินผล (Check) เป็นการประเมินผลการดำเนินงานหรือผลัดเปลี่ยนกันประเมินภายในองค์กรระหว่างบุคลากรในโรงเรียน

4. การปรับปรุงพัฒนา (Act) เป็นการพัฒนากระบวนการ ปัจจัยต่าง ๆ หรือวิธีการ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีขึ้นจนกลายเป็นวงจรการดำเนินงานที่มีคุณภาพต่อไป

2. การทำงานเป็นทีม

กรมสุขภาพจิต (2544) ได้ระบุไว้ว่า การดำเนินงานเพื่อให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนบรรลุผลสำเร็จและเป็นไปอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องใช้ยุทธวิธีการทำงานร่วมกันเป็นทีมของบุคลากรในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผลักดันและบูรณาการ การทำงานเข้าสู่ระบบและพัฒนาบุคลากรสนับสนุน ปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินงานติดตามประเมินผลพร้อมทั้งสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมคิด และร่วมทำไปพร้อม ๆ กัน ตลอดจนแสวงหาแนวทางในการสร้างเครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน

กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข (2544ก: 45) กล่าวว่า ในการทำงานเป็นทีมเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพนั้นประกอบด้วย 3 ทีม ดังนี้

1. ทีมนำ หมายถึง ทีมงานคณะผู้บริหารและคณะกรรมการขององค์กร ซึ่งเป็นผู้ที่ทำหน้าที่วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน จัดทำแผนกลยุทธ์ควบคุม กำกับ ติดตามและสนับสนุนเสริมสร้างพลังร่วมเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ทีมสนับสนุน เป็นทีมหลักในการสนับสนุน ประสานงาน ด้านวิชาการและอื่น ๆ ให้เกิดการสร้างระบบคุณภาพขึ้น ทีมสนับสนุนจะเป็นใครขึ้นอยู่กับการพัฒนาว่าจะมีจุดเน้นที่ระบบใด เช่น ทีมสนับสนุนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หัวหน้าทีม คือ รองผู้อำนวยการสถานศึกษาที่ได้รับมอบหมาย

3. ทีมทำเป็นทีมที่สมาชิกรับผิดชอบการทำงานโดยตรงจะเป็นผู้μβαบทบาทหน้าที่ในการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ให้มีคุณภาพ เช่น ครูที่ปรึกษา ครูประจำชั้น

3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะช่วยให้เกิดแนวทางที่จะพัฒนาให้มีคุณภาพสูงขึ้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำได้ทั้งภายใน ภายนอก และระหว่างโรงเรียน โดยมีบรรยากาศการทำงานที่เป็นกันเองไม่ใช่การบังคับ เพราะจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานในแต่ละส่วนเกิดความรู้สึกที่ดี ไม่ต้องกังวลเรื่องการประเมินผลตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชา

4. การนิเทศ ติดตาม และประเมินผล

กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข กล่าวว่า ในการปรับปรุงพัฒนางาน การนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีคุณภาพควรดำเนินการให้เป็นระบบ โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

1. ขั้นการวางแผน

1.1 แต่งตั้งคณะกรรมการ

1.2 กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จเครื่องมือและวิธีการในการ

นิเทศติดตามและประเมินผล

1.3 กำหนดแผนงาน / ปฏิทินการดำเนินงาน

2. ขั้นการดำเนินงานดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ด้วยวิธีการที่หลากหลายตามสภาพจริงของสถานการณ์

2.1 ขั้นการตรวจสอบ

2.2 ตรวจสอบติดตามการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.3. ประเมินผลการดำเนินงาน วิเคราะห์ผลการตรวจสอบ และการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.4 ขั้นการปรับปรุงและพัฒนางาน นำผลการประเมินมาปรับปรุงและดำเนินการตามแผนใหม่อย่างต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่า การนิเทศติดตาม และประเมินผล จะบรรลุเป้าหมายได้ต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
2. การวางแผนตามระบบมาตรฐาน (P D C A)
3. มีการนิเทศติดตามผลเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง
4. จัดทำระบบสารสนเทศ
5. สรุปรายงานและเผยแพร่

การนิเทศติดตาม และประเมินผล จึงเป็นกระบวนการตรวจสอบและประเมินผลงานในระหว่างการดำเนินงานด้วยการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยมีกระบวนการวางแผนที่เป็นระบบ กำหนดขั้นตอน วิธีการ เครื่องมือที่มีมาตรฐานเป็นการประเมินระบบและผลลัพธ์ของระบบทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหาระหว่างผู้ประเมินและผู้รับการประเมินอย่างเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นไปตามสภาพจริงในการนำมาใช้ปรับปรุง และพัฒนาการดำเนินงานช่วยเหลือนักเรียนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

4. กระบวนการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกล่าวว่าการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีภารกิจหลักที่เป็นหัวใจของการดำเนินงาน 5 กิจกรรม คือการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล. การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน การป้องกันช่วยเหลือและแก่นักเรียน และการส่งต่อนักเรียน

4.1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาที่ไม่เหมือนกันทำให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ การรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น ทำให้ง่ายต่อการคัดกรองนักเรียน เป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนได้อย่างถูกต้องทางอีกด้วย เพราะมันไม่ใช่ความรู้สึกหรือการคาดเดา แต่มันจะเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ ทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการช่วยเหลือนักเรียนหรือเกิดให้ได้น้อยที่สุด ซึ่งข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนที่ครูที่ปรึกษาควรมี ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ

1.1. ด้านความสามารถ ได้แก่

- 1) ด้านผลการเรียนในแต่ละวิชาเฉลี่ยในแต่ละภาคเรียน พฤติกรรมการเรียนในห้องเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน
- 2) ด้านความสามารถอื่น ๆ เช่น ความสามารถพิเศษในการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและภายนอกโรงเรียน

1.2 ด้านสุขภาพ ได้แก่

- 1) ด้านร่างกาย เช่น ข้อมูลด้านน้ำหนัก ส่วนสูง โรคประจำตัว หรือภาวะบกพร่องทางด้านร่างกาย
- 2) ด้านสุขภาพจิตและด้านพฤติกรรม เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับอารมณ์ซึมเศร้า การวิตกกังวล พฤติกรรมการอยู่ไม่นิ่ง มีสมาธิสั้น ขอบเก็บตัว หรือซื่อๆ เป็นต้น

1.3 ด้านครอบครัว ได้แก่

- 1) ด้านเศรษฐกิจ เช่น รายได้ของบิดามารดา ค่าใช้จ่ายที่นักเรียนได้รับในการมาโรงเรียน
- 2) ด้านการคุ้มครองนักเรียน เช่น จำนวนพี่น้อง สถานภาพของบิดามารดา บุคคลที่ดูแลนักเรียน ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว ลักษณะที่อยู่อาศัย ความเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัวหรือการใช้สารเสพติด การติดสุรา การพนัน

1.4 ด้านสารเสพติด ได้แก่ พฤติกรรมที่แสดงออก พฤติกรรมในชั้นเรียน การใช้จ่าย

- 1.5 ด้านความปลอดภัย ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพและบุคลิกภาพ ประวัติของครอบครัว สถานภาพครอบครัว เป็นต้น

วิธีการและเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูที่ปรึกษาควรใช้เพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนที่ครอบคลุมทั้งด้านความสามารถด้านสุขภาพและด้านครอบครัว ดังนี้

1) ระเบียบสะสม มีไว้เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูล และครูที่ปรึกษานำข้อมูลเหล่านั้นมาทำความรู้จักนักเรียนเบื้องต้น หากข้อมูลไม่เพียงพอครูที่ปรึกษาอาจจะสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากนักเรียน จากเพื่อน ๆ รวมทั้งผู้ที่ใกล้ชิดกับนักเรียน รวมถึงการใช้เครื่องมือทดสอบต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องมากที่สุด ซึ่งการจัดทำระเบียบสะสมของแต่ละโรงเรียน อาจ会有ความแตกต่างกันออกไปบ้าง ทั้งนี้โดยรวมแล้วจะครอบคลุมถึงข้อมูลทั่วไปที่จำเป็นของผู้เรียน เช่น ข้อมูลด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว ซึ่งเมื่อได้ข้อมูลมาเรียบร้อยแล้ว ครูควรจัดเก็บข้อมูลให้เป็นที่เป็นระเบียบ ง่ายต่อการนำมาใช้หรือให้ความช่วยเหลือต่อไป ซึ่งระยะเวลาการเก็บข้อมูลนักเรียนนั้นควรเก็บอย่างน้อย 3 ปี หรือตลอดระยะเวลาที่นักเรียนศึกษาอยู่ที่โรงเรียนนั้น ๆ และเมื่อนักเรียนมีการย้ายโรงเรียน ข้อมูลระเบียบสะสมควรมีการส่งต่อไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

2) แบบประเมินพฤติกรรมนักเรียน (SDQ) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการคัดกรองนักเรียนด้านพฤติกรรม การปรับตัวที่มีผลต่อสภาพจิตใจของนักเรียน ซึ่งข้อมูลนี้จะช่วยให้ครูเข้าใจถึงสภาพจิตใจของนักเรียนมากยิ่งขึ้น แบบประเมินชนิดนี้มีจำนวนข้อไม่มาก และความเที่ยงตรงสูง ถูกใช้กันแพร่หลายในประเทศแถบยุโรป พรณพิมล หล่อตระกูล (2546) ได้ทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ค่าความเที่ยงและความตรงของแบบประเมินและหาเกณฑ์มาตรฐาน (Norm) ของเด็กไทย ซึ่งมีแบบประเมินพฤติกรรมนักเรียนอยู่ 3 ชุด ได้แก่ แบบประเมินชุดที่ครูเป็นผู้ประเมิน ชุดที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นผู้ประเมิน และชุดที่นักเรียนประเมินตนเอง ซึ่งทั้ง 3 ชุด มีรายการประเมิน 25 ข้อ เท่ากัน ซึ่งหากเป็นไปได้ควรใช้แบบประเมินทั้ง 3 ชุดพร้อมกันเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลที่ออกมา

3) แบบประเมิน EQ (ความฉลาดทางอารมณ์) ความฉลาดทางอารมณ์ คือ ความสามารถทางอารมณ์ในการดำเนินชีวิตอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข การรู้จักความฉลาดทางอารมณ์ของตนเอง เพื่อพัฒนาและการใช้ศักยภาพตนเองในการดำเนินชีวิตครอบครัว การทำงานและการการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ

4). แบบประเมิน MQ (คุณธรรมและจริยธรรม)ความฉลาดทางจริยธรรม หรือที่รู้จักในนาม (Moral Quotient) หมายถึงความฉลาดทาง จริยธรรมหรือศีลธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนควรมี นอกเหนือไปจาก ความฉลาดทางสติปัญญาหรือความฉลาดทางอารมณ์หรือความฉลาดในการเข้าใจ และควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์ของตนเอง จริยธรรมนอกจากจะหมายถึงคุณธรรมที่ดีอีกมุม หนึ่งหมายถึงระดับความเห็นแก่ตัวด้วยการ มีความฉลาดทางจริยธรรม ยอมส่งผลให้เกิดความเห็นอก เห็นใจ ไม่เห็นแก่ตัว คิดดีทำดีมีความเมตตาปราณีรู้จักให้อภัย

5). วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ ในกรณีที่เกิดกรณีที่ต้องมีข้อมูลเพิ่มเติม ครูที่ปรึกษา ควรใช้วิธีและเครื่องมืออื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น การสังเกตพฤติกรรมอื่น ๆ ในห้องเรียนของนักเรียน การสัมภาษณ์และการเยี่ยมบ้านนักเรียน เป็นต้น

สำหรับการทำความรู้จักกันถือว่ามีสำคัญในมุมมองอิสลาม และได้กำหนด แนวทางในการทำความรู้จักโดยเริ่มจากการให้سلام ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่าจากอับดุลลอฮฺ บิน อัมร์ เราะฎิยัลลอฮุ อันฮุ กล่าวว่า :

أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ :

تُطْعِمُ الطَّعَامَ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ

ความว่า มีชายผู้หนึ่งได้ถามท่านนบี ﷺ ว่า (บทบัญญัติของ)

อิสลามข้อไหนดีที่สุด? ท่านรอซูล คือลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะสัลลัม

ตอบว่า คือการที่ท่านให้อาหารแก่ผู้อื่น และการที่ท่านให้سلامแก่

ผู้ที่ท่านรู้จักและผู้ที่ไม่รู้จัก

(บันทึกโดย อัล-บุคอรี : 12 ส่วนนวนรายงานเป็นของท่าน, มุสลิม

: 39)

จากอบู ฮุร็อยเราะฮฺ เราะฎิยัลลอฮุ อันฮุ กล่าวว่า :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُونَ

الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا، وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا، أَوَّلًا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا

فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؛ أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ .

ความว่า ท่านรอสูล คือลัลลอฮฺ อะลัยฮิ วะสัลลัม ได้กล่าวว่า ขอ
 สาบานกับผู้ที่มีชีวิตอยู่ในพระหัตถ์ของพระองค์ว่า พวกท่านจะไม่
 เข้าสวรรค์จนกว่าพวกท่านจะศรัทธา และพวกท่านจะไม่ศรัทธา
 จนกว่าพวกท่านจะรักใคร่ปรองดองกัน พวกท่านจะเอาไหม ฉันจะ
 บอกวิธีหนึ่งที่เมื่อพวกท่านปฏิบัติแล้ว พวกท่านก็จะรักใคร่ซึ่งกัน
 และกัน ? จงแพร่สลามในหมู่พวกท่าน

(บันทึกโดยมุสลิม : 54)

ดังนั้น ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการรู้จักนักเรียน เป็นราย
 บุคคล เพื่อให้การดูแลช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หมายถึง การรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวของนักเรียนที่จะ
 ช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น ครูที่ปรึกษาควรมีข้อมูลเกี่ยวกับ นักเรียนอย่างน้อย
 3 ด้านใหญ่ ๆ คือ

- 1) ด้านความสามารถ แยกเป็น ด้านการเรียนรู้ ด้านความสามารถ
- 2) ด้านสุขภาพ แยกเป็น ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ – พฤติกรรม
- 3) ด้านครอบครัว แยกเป็น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการคุ้มครองนักเรียน

วิธีการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

1. สังเกต
2. สัมภาษณ์

2.1 ผู้เกี่ยวข้อง

- ภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ ผู้ปกครอง ญาติผู้ใกล้ชิด เพื่อนบ้าน

2.2 ตัวนักเรียน

- ภายในสถานศึกษา ได้แก่ ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา ครูประจำวิชา/เพื่อนครู
 เพื่อนนักเรียน

3. การเยี่ยมบ้าน

- พ่อแม่/ผู้ปกครอง
- บุคคลในครอบครัว

4. ศึกษาข้อมูล

4.1 ผลงานของนักเรียน

- การเขียน ได้แก่ ประวัติ บันทึกประจำวัน
- ชิ้นงาน ได้แก่ สมุดทำงาน / แบบฝึกหัด งานฝีมือ / สิ่งประดิษฐ์ โครงการงาน

4.2 เอกสารหลักฐานอื่น ๆ

- ระเบียนสะสม
- การศึกษาของเด็กเป็นรายกรณี
- บันทึกสุขภาพจากแพทย์
- บันทึกสรุปการประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน (SDQ)
- บันทึกการสำรวจเบื้องต้น เพื่อคัดแยกความพิการ/ ความบกพร่อง
- บันทึกสรุปการสำรวจความสามารถพิเศษ 10 แนว
- บันทึกสรุปการสำรวจนักเรียนด้อยโอกาส
- อื่น ๆ

5. ทดสอบ

5.1 แบบทดสอบที่สถานศึกษาสร้างขึ้น

5.2 แบบทดสอบระดับชาติ

5.3 แบบทดสอบระดับมาตรฐาน

(วัดความสามารถทางการเรียน วัดความถนัด/ความสนใจ วัดทักษะความสามารถ/ ประเมินเพื่อคัดแยกนักเรียน)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยให้ครูผู้สอนหรือครูที่ปรึกษาได้ทราบถึงจุดเด่นและจุดด้อยของนักเรียนแต่ละคนโดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ซึ่งต้องเลือกวิธีการและเครื่องมือหรือเทคนิคต่าง ๆ เพื่อประสิทธิภาพในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลและสามารถนำไปวางแผนให้การช่วยเหลือ ป้องกัน และส่งเสริมพัฒนา นักเรียนแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม

4.2. ด้านการคัดกรองนักเรียน ศาสนาอิสลามได้ให้เกียรติแก่นุซัย และถือว่ามนุษย์เป็นสมาชิกของสังคมที่มีส่วนในการคอยสอดส่องดูแลสังคม และการคัดกรอง อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ ءَامَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ
وَكَثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ١١٠﴾

ความว่า “พวกเจ้านั้น เป็นประชาชาติที่ดีเลิศยิ่ง ซึ่งถูกให้อุบัติขึ้นสำหรับมนุษยชาติ โดยที่พวกเจ้าใช้ให้ปฏิบัติความดีความชอบ และห้ามมิให้ปฏิบัติสิ่งที่มีขอบ และโดยการที่พวกเจ้าศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และถ้าหากว่าบรรดาผู้ที่ได้รับคัมภีร์นั้นศรัทธากันแล้ว แน่แน่นอนก็เป็นการดีแก่พวกเขา ทว่า จากพวกเขานั้นมีบรรดาผู้ที่ศรัทธา และส่วนมากของพวกเขานั้นเป็นผู้ละเมิด”

(อาลอิมรอน : 110)

การคัดกรองนักเรียน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรู้จักนักเรียน แล้วนำผลนั้นมาจำแนกการคัดกรองตามสถานศึกษาได้จัดขึ้น

สถานศึกษาควรมีการประชุมครู เพื่อแบ่งกลุ่มนักเรียนให้เป็นที่ยอมรับของครูในสถานศึกษา และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และกำหนดเกณฑ์ว่าความรุนแรงหรือความถี่เท่าไรจึงจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา การคัดกรองนักเรียนจะแบ่งนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม

1. กลุ่มปกติ หมายถึง นักเรียนที่ไม่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาในชีวิตประจำวันของตนเองหรือสังคมส่วนรวมด้านลบ
2. กลุ่มเสี่ยง หมายถึง นักเรียนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น แสดงออกหรือปรับตัวทางเพศที่ไม่เหมาะสม ทดลองสิ่งเสพติด ผลการเรียนรู้ไม่ดีเท่าที่ควร
3. กลุ่มมีปัญหา หมายถึง กลุ่มนักเรียนที่มีผลกระทบต่องานชีวิตประจำวันของตนเองหรือสังคมส่วนรวมในด้านลบ

จากการคัดกรองจะพบเด็กที่มีความต้องการพิเศษแทรกอยู่ในเด็กทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่

1. เด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น
2. เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
3. เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

4. เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย
5. เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้
6. เด็กที่มีความบกพร่องทางอารมณ์และพฤติกรรม
7. เด็กออทิสติก
8. เด็กอัจฉริยะ

ดังนั้น สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กเหล่านี้ ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล และดั่งฮาดีษท่านนบี ﷺ ที่กล่าวไว้ ความว่า

ความว่า “ผู้ศรัทธาต่อผู้ศรัทธานั้น (ต้องช่วยเหลือกัน) เหมือนกับอาคาร ซึ่งบางส่วนของมันยึดเหนี่ยวกับอีกบางส่วน แล้วท่านรอซูลประสานมือเข้าด้วยกัน” บันทึกโดยบุคอรี และมุสลิม

4.3 การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน

การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน คือการสนับสนุนให้นักเรียนที่อยู่ในความดูแลของครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษา มีความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติ กลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา และมีพฤติกรรมที่ตึ่ขึ้นตามที่สถานศึกษาหรือชุมชนคาดหวัง ดังฮาดีษท่านนบี ﷺ ที่กล่าวไว้ ความว่า

ความว่า “เปรียบเทียบบรรดาผู้ศรัทธาในด้านความรัก ความเอ็นดูเมตตา และการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลของพวกเราที่มีต่อกันนั้น เหมือนกับร่างกาย กล่าวคือ เมื่ออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งเจ็บปวด อวัยวะส่วนอื่น ๆ ของร่างกายก็จะเจ็บปวดไปด้วยทั้งร่างกายพาให้นอนไม่หลับ เกิดอาการไข้”

(บันทึกโดยบุคอรีและมุสลิม)

ตารางที่ 2 กระบวนการดำเนินงานในการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน

กระบวนการดำเนินงาน/ ประเด็นที่พิจารณา	ข้อมูลพื้นฐาน ที่ควรทราบ	วิธีการ	เครื่องมือ/แหล่งข้อมูล
การส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน ครูควรจัดกิจกรรมส่งเสริม พัฒนานักเรียนทุกกลุ่ม	1. ข้อมูลนักเรียน เป็นรายบุคคล 2. ข้อมูลการคัด กรองนักเรียน	1.การจัดกิจกรรมโฮมรูม จัดตามความต้องการ ของนักเรียนและควรให้ นักเรียนมีส่วนร่วมในการ จัดกิจกรรม 2. การจัดประชุม ผู้ปกครองชั้นเรียน 2.1 ควรจัดอย่างน้อย ภาคเรียนละครั้ง 2.2 ควรเตรียมความ พร้อมก่อนประชุม เช่น - ข้อมูลนักเรียนแต่ละ บุคคล - วัตถุประสงค์ในการจัด กิจกรรม - กิจกรรมที่จะ ดำเนินการ 2.3 จัดกิจกรรมประชุม ผู้ปกครอง 2.4 สรุปและ บันทึกหลักฐานการ ประชุมผู้ปกครองแต่ละ ครั้งเพื่อประโยชน์	- แบบสำรวจความ ต้องการของนักเรียน - แบบบันทึกผลการจัด กิจกรรมโฮมรูม - แบบประเมินผลการ จัดกิจกรรมโฮมรูม - แบบบันทึกผลการ ประชุมผู้ปกครองชั้น เรียน

ข้อควรตระหนักในการดำเนินงานกิจกรรม

1. จัดกิจกรรม Classroom meeting (จัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน) ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา ควรระมัดระวังคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางลบ หรือการต่อต้านจากผู้ปกครอง เช่น การตำหนินักเรียนหรือผู้ปกครอง การแจ้งข้อบกพร่องของนักเรียนในที่ประชุม
2. ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา ควรใช้คำพูดที่แสดงถึงความเข้าใจในตัวนักเรียน แสดงถึงความห่วงใย เอาใจใส่ของครูที่มีต่อนักเรียนทุกคน
3. ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา ควรนำกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้ปกครองตระหนักในความรับผิดชอบและต้องการปรับปรุง แก้ไขส่วนที่บกพร่องของนักเรียนร่วมกับสถานศึกษา
4. การจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของนักเรียน ควรเป็นกิจกรรมหลากหลายตามความสนใจของนักเรียน เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปะ เป็นต้น

4.4 การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข

ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา ควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความดูแลอย่างใกล้ชิดไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม ดังฮาดิษที่กล่าวไว้ว่า

: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ { وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ فِي يَوْمِ الْقِيَامَةِ }

ความว่า "ท่านรَسُول ﷺ ได้กล่าวว่า และผู้ใดเอื้อเพื่อช่วยปกปิดสิ่งที่น่าอัปยศของมุสลิมด้วยกันแน่นอนพระองค์อัลลอฮ์จะทรงเกื้อหนุนปกปิดสิ่งที่น่าอัปยศของเขาในวันโลกหน้า"

(บันทึกโดย บุคอรี)

และอายัตอัล-กุรอานได้กล่าวไว้ว่า

وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَ تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ

และจงตักเตือนเถิด เพราะแท้จริงการตักเตือนนั้นจะให้ประโยชน์แก่บรรดาผู้ศรัทธา

(บันทึกโดย บุคอรี)

สังเกตได้ว่าการห้ามปรามความชั่วนั้นเป็นการห้ามเฉย ๆ แต่การห้ามปรามความชั่วด้วยการกระทำนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงความชั่วอันนั้น ดังนั้นกล่าวได้ว่าการเรียกร้องสู่ความดีนั้นสนับสนุนให้ กระทำในสิ่งที่ควรกระทำทั้งคำพูดและการกระทำ แต่ต้องไม่ขัดแย้งกับหลักการอิสลาม การห้าม ปรามความชั่ว สนับสนุนให้ละทิ้งสิ่งที่ควรละทิ้ง หรือเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ควรละทิ้ง โดยไม่ขัดแย้งต่อ หลักการอิสลาม การป้องกันและแก้ไขปัญหามาถึง วิธีการที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหามีให้ นักเรียนกลายเป็นปัญหาของสังคม โดยเฉพาะนักเรียนในกลุ่มเสี่ยง ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ
يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ
اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ
حَكِيمٌ

“และบรรดามุสลิมนาย และบรรดามุสลิมหญิงนั้น บางส่วนของพวกเขาดังเป็นผู้ช่วยเหลืออีกบางส่วน ซึ่งพวกเขาจะใช้ให้ปฏิบัติในสิ่งที่ชอบและห้ามปรามในสิ่งที่ไม่ชอบ และพวกเขาจะดำรงไว้ซึ่งการละหมาดและจ่ายซะกาต และภักดีต่ออัลลอฮ์ และร่อซูลของพระองค์เช่นเหล่านี้แหละ อัลลอฮ์จะทรงเอ็นดูเมตตาแก่พวกเขา แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงเดชานุภาพ ผู้ทรงปรีชาญาณ”

(อัตเตาบะฮ์ : 71)

จากอายะฮ์ดังกล่าว การเรียกร้องสู่ความดีด้วยคำพูด เช่น การเชิญชวนเสียสละ การเชิญชวนบริจาค การเรียกสู่ความดีด้วยการกระทำ เช่น การบริจาค การห้ามปรามความชั่วที่เป็น คำพูด เช่น การห้ามการดื่มเหล้า การห้ามปรามความชั่วที่เป็น การกระทำ

การป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียนมีหลายเทคนิควิธีการ

1. การให้คำปรึกษาเบื้องต้น
2. การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. การติดตาม ดูแลช่วยเหลือ

ตารางที่ 3 กระบวนการดำเนินงานในการป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข

กระบวนการดำเนินงาน/ ประเด็นที่พิจารณา	ข้อมูลพื้นฐานที่ควร ทราบ	วิธีการ	เครื่องมือ/แหล่งข้อมูล
การป้องกันช่วยเหลือและ แก้ไข ครูควรจัดกิจกรรมป้องกัน และช่วยเหลือนักเรียน กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมี ปัญหา	1. ข้อมูลนักเรียนเป็น รายบุคคล - ประวัติส่วนตัว - ข้อมูลสุขภาพ - ข้อมูลด้านการเรียน - ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ - ข้อมูลครอบครัว 2. ข้อมูลการคัดกรอง นักเรียน 3. ข้อมูลจากผู้จาก ผู้เกี่ยวข้อง	1. ให้คำปรึกษาเบื้องต้น 2. ประสานกับครูและ ผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อ จัดกิจกรรม เช่น - กิจกรรมในห้องเรียน - กิจกรรมเสริม หลักสูตร - กิจกรรมซ่อมเสริม - กิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน 3. ติดตามและรายงาน ผลผู้เกี่ยวข้อง	- แบบบันทึกการให้ คำปรึกษา - แบบบันทึกผล การประสานและ ช่วยเหลือนักเรียน - แบบบันทึกการ ติดตามดูแลช่วยเหลือ นักเรียน

ดังนั้น การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขปัญหานักเรียน เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง จาก การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลและการคัดกรองนักเรียน ซึ่งหากครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษา พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มที่มีปัญหา จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูต้องให้ความดูแล เอาใจใส่ อย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือที่เหมาะสมกับลักษณะของปัญหา ดูแลเอาใจใส่ไม่ปล่อยปละ ละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การป้องกันและแก้ปัญหานักเรียนจึงเป็นภาระงานที่ ยิ่งใหญ่และมีคุณค่ามากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป

นอกจากนี้ ทุกครั้งของการช่วยเหลือนักเรียน ควรมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานด้วย โดยต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อช่วยให้นักเรียนมีคุณภาพและเป็นคนดีของสังคมต่อไป

(กรมสุขภาพจิต, 2545 : 39)

5.5 การส่งต่อนักเรียน

ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน โดยครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา ตามกระบวนการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียนนั้น ในกรณีที่มีปัญหายากต่อการช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นก็ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน กรณีที่เด็กมีความสามารถพิเศษหรือเด็กอัจฉริยะ เด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กด้อยโอกาส ก็ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านหรือเด็กอัจฉริยะ เด็กที่มีความต้องการพิเศษเด็กด้อยโอกาส ก็ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้นักเรียนได้รับการส่งเสริมพัฒนาและช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็ว ซึ่งการส่งต่อ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การส่งต่อภายใน

เป็นการส่งต่อจากครูประจำชั้นหรือครูที่เป็นปรึกษา ส่งต่อไปยังครูแนะแนวและผู้เกี่ยวข้องที่สามารถให้ความช่วยเหลือนักเรียนได้ ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา และความต้องการของนักเรียนอีกด้วย

2. การส่งต่อภายนอก

เป็นการส่งต่อนักเรียนไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางองค์กรที่เกี่ยวข้องได้ช่วยเหลือพัฒนานักเรียนกรณีที่เกิดความสามารถของสถานศึกษา โดยครูแนะแนวหรือผู้เกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อรับทราบผลการช่วยเหลือเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง การดำเนินการส่งต่อเป็นระบบและมีประสิทธิภาพตามกระบวนการ ในตารางดังนี้

ตารางที่ 4 กระบวนการดำเนินงานในส่งต่อนักเรียน

กระบวนการดำเนินงาน/ ประเด็นที่พิจารณา	ข้อมูลพื้นฐานที่ ควรทราบ	วิธีการ	เครื่องมือ/ แหล่งข้อมูล
ส่งต่อภายใน	- ประวัติส่วนตัว - ข้อมูลสุขภาพ - ข้อมูลด้านการเรียน	1. ทำความเข้าใจและชี้แจงนักเรียนถึงความจำเป็นที่ต้องส่งต่อ 2. ประสานกับครูที่จะช่วยเหลือ 3. นัดหมาย วัน เวลา ที่จะพบครูที่รับการช่วยเหลือ 4. ติดตามผลการช่วยเหลืออย่างสม่ำเสมอ	1. แบบบันทึกการส่งต่อภายในของโรงเรียน 2. แบบรายงานแจ้งผลการช่วยเหลือนักเรียน
การส่งต่อภายนอก	- ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ - ข้อมูลครอบครัว - ข้อมูลที่ได้รับ การช่วยเหลือเบื้องต้น	ส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก - ในรายการของนักเรียนที่ยากต่อการช่วยเหลือ ครูแนะแนว/ผู้เกี่ยวข้องส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก - ติดตามผลการช่วยเหลือของผู้เชี่ยวชาญและรายงานผลการช่วยเหลือ	

ที่มา: คู่มือการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หน้า: 9-14

ข้อมูลและสารสนเทศที่สถานศึกษาควรจัดเก็บ

ข้อมูลและสารสนเทศ เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการช่วยวางแผนและการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และควรมีการส่งสัญญาณข้อมูลต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น ความสามารถพิเศษ ปัญหาพฤติกรรม โรคประจำตัวที่มี เพื่อให้มีการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง และให้ผู้ดูแลในสถานศึกษาใหม่มีข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผนป้องกัน ส่งเสริมและช่วยเหลือได้ทันเหตุการณ์และมีประสิทธิภาพ สารสนเทศที่สถานศึกษาควรจัดทำ (คู่มือการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน : 18) ได้แก่

1. จำนวนนักเรียนในกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น
 - 1.1 การเรียน
 - 1.2 ความประพฤติ
 - 1.3 สุขภาพกาย
 - 1.4 สุขภาพจิต อารมณ์
 - 1.5 ฐานะเศรษฐกิจ
 - 1.6 ด้านอื่น ๆ
2. จำนวนนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษในด้านต่าง ๆ
3. จำนวนนักเรียนกลุ่มเสี่ยงด้านยาเสพติด
4. จำนวนนักเรียนที่มีปัญหาด้านยาเสพติด
5. จำนวนนักเรียนที่พิการ นักเรียนด้อยโอกาส
6. จำนวนนักเรียนที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน
7. จำนวนนักเรียนที่มีน้ำหนักสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน
8. ข้อมูลและสารสนเทศครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาดีเด่น
9. ข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับประสิทธิภาพการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา
10. สารสนเทศเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ
11. สารสนเทศเกี่ยวกับความประพฤติที่ต้องระวัง
12. ทำเนียบแหล่งช่วยเหลือ/แหล่งรองรับคำปรึกษาในพื้นที่

5 ระบบดูแลช่วยเหลือและพัฒนานักเรียนวิถีอิสลาม

กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคู่มือระบบดูแลและช่วยเหลือนักเรียนวิถีอิสลาม (คู่มือระบบดูแลช่วยเหลือและพัฒนานักเรียนวิถีอิสลาม)

วิสัยทัศน์

มุ่งพัฒนานักเรียนให้มีบุคลิกภาพที่ดีงาม มีความรู้ ความศรัทธา และมีภาวะผู้นำ

พันธกิจ

1. พัฒนานักเรียนด้วยระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และพัฒนาตามวิถีอิสลาม
2. พัฒนานักเรียนจากกลุ่มใกล้ชิดและกลุ่มใส่ใจสู่กลุ่มพัฒนาและกลุ่มนำตามลำดับ
3. พัฒนานักเรียนให้มีบุคลิกภาพของมุสลิมที่ดีงามและมีภาวะผู้นำ
4. นักเรียนมีทักษะชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ

กรอบแนวคิดในการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือและพัฒนานักเรียนวิถีอิสลาม

เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบดูแลช่วยเหลือและพัฒนานักเรียนสามารถนำแนวทางตามวิถีอิสลามไปใช้ได้อย่างถูกต้องและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงและสะดวกในการนำไปปรับใช้กับสภาพบริบทของแต่ละสถานศึกษา

ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า

انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْصُرُهُ إِذَا كَانَ مَظْلُومًا أَفَرَأَيْتَ إِذَا كَانَ ظَالِمًا كَيْفَ أَنْصُرُهُ قَالَ تَخْجُزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنَ الظُّلْمِ فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ

“จงช่วยเหลือพี่น้องของพวกท่านที่เป็นผู้อธรรมหรือถูกอธรรม ดังนั้นเศาะฮาบะฮ์คนหนึ่งก็กล่าวถาม ว่า โอ้ท่านร่อซูลุลลอฮ์ ฉันจะช่วยเหลือเขาหากว่าเขาเป็นผู้ถูกอธรรม ท่านจงบอกฉันเถิด ว่าฉันจะช่วยเหลือเขาอย่างไร หากว่าเขาเป็นผู้อธรรม? ท่านร่อซูล ตอบว่า : ท่านจงยับยั้งเขา หรือห้ามเขาจากสิ่ง ที่เขาอธรรม ดังกล่าวนั้นแหละ คือการช่วยเหลือเขา ”

(บันทึกโดย บุคอรี)

5. ระบบดูแลช่วยเหลือและพัฒนานักเรียนวิถีอิสลาม แบ่งเป็น 3 กลุ่ม

1. กลุ่มนำ

กลุ่มนำ หมายถึง ผู้ที่เห็นด้วยและให้การสนับสนุนเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาตนเองและสังคม ให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ ติดตาม และให้ความสำคัญต่อปัญหาที่น้องมุสลิมโดยรวมไปถึงการศึกษาหลักการพื้นฐานต่าง ๆ ของการเชิญชวนสู่ความดีและห้ามปรามจากความชั่วทั้งปวง

ระดับกลุ่มนำ เน้นหาเน้นการสร้างและพัฒนาบุคลิกภาพนักเรียนให้เป็นไปตามคุณลักษณะ
มุสลิมที่ดี เน้นการเป็นผู้นำและการเสียสละต่อสังคม

เป้าหมาย / มาตรฐาน

เป็นผู้ที่มีความรู้ มีจิตสำนึกในการพัฒนาตนเอง มีภาวะผู้นำ และสามารถทำงานเป็นทีมเพื่อ
ช่วยเหลือเกื้อกูลในการส่งเสริมความดีและห้ามปรามความชั่วตามวิถีอิสลาม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ มีจิตสำนึกในการพัฒนาศักยภาพตนเอง
2. เพื่อช่วยเหลือให้นักเรียนให้พัฒนาศักยภาพตนเองสู่ภาวะผู้นำ
3. เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่นักเรียนในการพัฒนาตนเองและผู้อื่นอย่างต่อเนื่อง

ระดับกลุ่มนำ กิจกรรมที่ควรดำเนินการ มีดังนี้

1. กลุ่มศึกษาอัลกุรอาน
2. การละหมาดกียามุลลัยล์
3. การอบรม
4. การจัดค่ายพัฒนาบุคลิกภาพ
5. การทัศนศึกษา
6. การสัมมนาทางวิชาการ
7. หลักการอิสลามเกี่ยวกับการกตัญญูต่อบิดมารดา ผูกสัมพันธ์ญาติมิตร เป็นเพื่อนบ้านที่ดี
การเคารพต่อผู้ใหญ่ คนชรา การโอบอ้อมอารีต่อผู้น้อย/เด็ก ลดสาຍตา และการมีมนุษย
สัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น
8. คุณค่าของความบริสุทธิ์ใจ และการมองโลกในแง่ดี
9. ทักษะชีวิตที่จำเป็นเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำ
10. แนวทางการพัฒนาตนเอง การเรียกร้องผู้อื่นสู่ความดีและห้ามปรามจากความชั่ว

2. กลุ่มใกล้ชิด

ข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มใกล้ชิด

กลุ่มใกล้ชิด คือ กลุ่มที่มีพฤติกรรมที่ผิดต่อหลักการอิสลาม หรือผิดต่อบรรทัดฐานของสังคม
หรือวัฒนธรรมทางสังคม พฤติกรรมที่เป็นปัญหาตามเกณฑ์ (Diagnostic and Statistical Manual
of Mental Disorders : DSM 5) ปัญหาที่บ่งชี้ เช่น การเรียน ชู้สาว ยาเสพติด ครอบครัวย่ำแย่ เบี่ยงเบน

ทางเพศ ติดเกม/โซเชียล เป็นต้น กลุ่มใกล้ชิด ใช้เกณฑ์ตามกลุ่มมีปัญหาของระบบดูแลช่วยเหลือ
นักเรียน

กรอบเนื้อหา สามารถจำแนกรอบแนวคิดในการนำหลักสูตรไปใช้คือ รายละเอียดดังนี้

1. เนื้อหาเชิงการสร้างแรงจูงใจให้มีจิตสำนึกการเป็นมุสลิมที่ดีเพื่อโน้มน้าวในการทำ ความดี
และหลีกเลี่ยงจากปัญหาหรือสิ่งไม่ดีต่าง ๆ

2. ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นมุสลิมที่ดี

3. กลุ่มใส่ใจ

กลุ่มใส่ใจ คือ บุคคลที่มีลักษณะด้านบุคลิกภาพที่ดีงาม เป็นมุสลิมที่ดี ไม่ประอะเปร้อนสิ่งที่ไม่
ดี โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ ดังนี้

1. การกระทำหรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในขณะหนึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมที่มีรูปแบบ
ของการแก้ปัญหาที่ไม่เหมาะสม

2. พฤติกรรมที่ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์หรือผลกระทบทางลบที่ทำให้เกิดอันตรายหรือเกิดความ
สูญเสียได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่สุขภาพที่เป็นอยู่

3. สิ่งที่อยู่รอบ ๆ พฤติกรรมเสี่ยง โดยมองถึงการเกิดขึ้นของพฤติกรรมเสี่ยงร่วมกันหรือ
พร้อมกับการทำกิจกรรมอื่นของวัยรุ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. เพื่อปรับทัศนคติและสร้างแรงจูงใจแก่นักเรียนในการดำเนินชีวิต
3. เพื่อช่วยเหลือนักเรียนให้พัฒนาตนเองสู่ระดับที่สูงขึ้น

กรอบเนื้อหาระดับกลุ่มใส่ใจ

1. การกล่าวปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์และมุฮัมมัดเป็นรอซูล
แห่งอัลลอฮ์
2. การดำรงละหมาด 5 เวลา
3. การจ่ายซะกาต
4. การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน
5. การบำเพ็ญฮัจญ์ ณ นครมักกะห์ (หากสามารถเดินทางไปได้)

6. การศรัทธาต่ออัลลอฮ์
7. การศรัทธาต่อมาลาอิกะห์ของพระองค์
8. การศรัทธาต่อคัมภีร์ทั้งหลายของพระองค์
9. การศรัทธาต่อบรรดารอซูลของพระองค์
10. การศรัทธาต่อวันสิ้นโลก
11. การศรัทธาต่อการกำหนดสภาวะการณ์ทั้งดีชั่ว
12. การศรัทธาต่ออัลลอฮ์เสมือนดังที่ท่านเห็นพระองค์(อยู่ต่อหน้า) ถึงแม้เราไม่เห็นพระองค์
แท้จริงพระองค์ทรงเห็นเราอยู่ตลอดเวลา

ระดับกลุ่มใส่ใจ กิจกรรมที่ควรดำเนินการดังนี้

1. อบรม
2. กลุ่มศึกษาอัลกุรอาน
3. ค่ายยกระดับบุคลิกภาพ
4. ทัศนศึกษา
5. การพบปะกับผู้รู้หรือผู้เป็นแบบอย่างในสังคม
6. กิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเองสู่บุคลิกภาพที่สวยงามของอิสลาม (กีฬามุสลัย)
7. กิจกรรมเยี่ยมเยียนกุโบร์

วิธีการการตรียะฮ์

Khalid Hamid Al Hashimy (2000 : 17-18 อ้างถึงใน ซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ, 2551 :5-6) ได้กล่าวว่า การตรียะฮ์ หมายถึง การพัฒนาและส่งเสริมมนุษย์อย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้มีความสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน โดยวางอยู่บนฐานของคำสอนอิสลาม จากคำนิยามนี้ทำให้เราทราบว่า การตรียะฮ์นั้น ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง มีเป้าหมาย โดยพัฒนาส่งเสริมในทุก ๆ ด้าน เพื่อความสงบสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้าและได้สรุปความหมายของ “ตรียะฮ์ อัลอิสลามียะฮ์” คือ การเตรียมพร้อมหรือพัฒนามนุษย์ให้อยู่ในแนวทางที่ดี ถูกต้อง ซึ่งมูร็อบบียที่แท้จริงคือ อัลลอฮ์ การตรียะฮ์ของอัลลอฮ์สามารถแบ่งออกได้ 2 วิธีการคือ

1. ตรีปิษะทัณฑ์ คือ การสร้างมัลล (สิ่งถูกสร้าง) ทั้งหลาย และทรงให้ริชกี (ปัจจัยยังชีพ) และทรงให้อิตายะฮู (ชีทางนำ) เพื่ออำนวยความสะดวกให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตอยู่บนโลกนี้ได้

2. ตรีปิษะทัณฑ์เป็นการเฉพาะ คือ การตรีปิษะทัณฑ์ที่พระองค์ทรงรักและเมตตา โดยการให้ อีหม่าน (ศรัทธา) และอิตายะฮู (ทางนำ) ทรงให้พวกเขาห่างไกลจากสิ่งไม่พึงประสงค์ทั้งหลาย นั่นคือ การตรีปิษะทัณฑ์สำหรับบรรดานบี

มุนัศกี โต๊ะเถื่อน (2553) ได้กล่าวถึงแนวทางในการตรีปิษะทัณฑ์นักเรียนด้วยการปลูกฝัง อักลาค (จริยธรรม) อิสลามไว้ว่า มีวิธีการดังต่อไปนี้

1. แนวทางการสร้างแบบอย่างที่ดี ได้แก่ โรงเรียนมุ่งพัฒนาให้ บุคลากรทุกคนประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี จัดให้มีการนิเทศครูผู้สอน การติดตาม กำกับ ดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด การกำหนดสถานที่แหล่งเรียนรู้ และการจัดสรรงบประมาณสำหรับจัดโครงการสนับสนุนการสร้างแบบอย่างที่ดี

2. แนวทางการสร้างแรงจูงใจ ได้แก่ การสอนด้วยการกล่าวพระนามของอัลลอฮ์ การสร้างแรงจูงใจ การมอบรางวัลแก่นักเรียนที่มีอักลาคดี การให้โอกาสนักเรียน ที่ทำความผิดแล้วมาปรับปรุงตัว การรายงานผู้ปกครองให้ทราบถึงความประพฤติของนักเรียน และการส่งเสริม การใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย

3. แนวทางการตักเตือน ได้แก่ การกำหนดให้มีครูที่ปรึกษา และให้คำแนะนำแก่นักเรียน เพื่อสร้างความใกล้ชิดระหว่างครูและนักเรียน สร้างคู่มือการปฏิบัติตนสำหรับครูผู้สอนและนักเรียน การสนับสนุนให้มีกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน หรือกิจกรรมพี่ช่วยน้อง การกำหนดขั้นตอนการตักเตือน และการจัดสรรงบประมาณ สำหรับการจัดโครงการอบรมอักลาค (จริยธรรม) แก่นักเรียน

4. แนวทางการนำเสนอประวัติศาสตร์อิสลาม ได้แก่ การจัดแหล่งเรียนรู้ ที่มาบรรยายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในอิสลาม การสอนและการบูรณาการในรายวิชาที่เรียน และการประมาณสำหรับการจัดทำสื่อการสอนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อิสลาม

5. แนวทางการจัดกิจกรรมการปลูกฝังลาค (จริยธรรม) อย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ การจัดกิจกรรมในระหว่างภาคการศึกษา เช่น กิจกรรมปลูกฝังความศรัทธา กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา การติดตามประเมินผลให้นักเรียนและผู้ปกครองเห็นความสำคัญของกิจกรรม และการจัดงบประมาณสำหรับการจัดโครงการอบรมอักลาค (จริยธรรม) แก่นักเรียน

6. แนวทางการจัดการสภาพแวดล้อมที่ดี ได้แก่ การสร้างบรรยากาศที่เอื้อความสะดวกให้แก่ชุมชน เช่น การจัดภูมิทัศน์สวยงาม การอนุรักษ์รักษาความสะอาด การปลูกฝังอัคลาก (จริยธรรม) และการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดการสภาพแวดล้อมที่ดี

จากการศึกษาเอกสารพบว่า วิธีการตักบียะฮ์ ซึ่งสามารถนำมาใช้ ในการตักบียะฮ์นักเรียนได้ สามารถแบ่งเป็นวิธีการหลัก ๆ ได้ 4 วิธีการ ดังต่อไปนี้

1. การตักบียะฮ์ด้วยเรื่องราวจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ

ยุทธนา เกื้อกุล (2550:187) ได้กล่าวถึงวิธีการที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ตักบียะฮ์โดยการใช้อัลกุรอานและอัลหะดีษ โดยท่านนบีมุฮัมมัด ได้้นำเรื่องราวจาก อัลกุรอานมาตักบียะฮ์บรรดาเศาะหาบะฮ์ ในโอกาสและสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ได้ตระหนักว่าอิสลามเป็นศาสนาแห่งการตกแต่งตนโดยท่านได้ ตักบียะฮ์ให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ได้ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม และละเว้นความชั่ว ซึ่งการ ตกเตื่อนที่เป็นส่วนหนึ่งของการ ตักบียะฮ์นั้นมีประโยชน์อย่างใหญ่หลวงในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะมนุษย์ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่พ้นกับการกระทำความผิดและการหลงลืม

นอกจากนี้อัลหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ส่วนใหญ่มุ่งเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวกับการ อบรมสั่งสอนเพื่อใช้ในการตักบียะฮ์ประชาชนของท่าน ดังคำภีร์อัลกุรอานที่มีเรื่องราวมากมายให้ใช้ในการตักบียะฮ์ ท่านนบีมุฮัมมัด จะใช้โอกาสและเวลาที่เหมาะสมในการตักบียะฮ์

Abdu Al-Rahman Al-Khalawee (1984) ได้กล่าวไว้ว่า เรื่องราวของอัลกุรอานและอัลหะดีษจะมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเรื่องราวดังกล่าวเป็นเรื่องราวที่เป็นแบบอย่างที่ดีที่สมบูรณ์ ที่อัลกุรอานได้เปิดเผยให้กับมนุษย์ เพื่อนำเสนอเป้าหมายที่ถูกต้อง และปลูกฝังให้ปรากฏขึ้นมาในชีวิตจริง เช่น เรื่องราวของนบีมุฮัมมัดที่ได้นำเสนอตัวอย่างของมนุษย์ในด้านความอดทนต่ออุปสรรค ที่มีอยู่บนเส้นทางของการตะอวะฮ์ไปสู่อัลลอฮ์ และตัวอย่างของผู้หญิงซึ่งจิตใจของนางเอนเอียงไปทางอารมณ์ใฝ่ต่ำ จนก่ออาชญากรรม แล้วเป็นเหตุให้จำคุกผู้บริสุทธิ์ ซึ่งทำให้เกิดปฏิกิริยาทางจิตใจ เช่น ความกลัว ความหวัง ความพอใจ ความไว้วางใจ ความรัก ความเกลียดชัง เป็นต้น ความรู้สึกเหล่านี้เกิดขึ้นไปตามขอบเขตของเนื้อหาที่ทำการตักบียะฮ์ เช่น เรื่องราวของนบีมุฮัมมัด ซึ่งมุ่งเน้นความอดทนและความเชื่อมั่นต่ออัลลอฮ์ และความหวังในการช่วยเหลือของพระองค์ ปลูกฝังแนวความคิดที่มั่นคงให้กับผู้ติดตามเรื่องราว เช่น เรื่องราวของนบีมุฮัมมัด หากไม่ด้วยศรัทธาที่แท้จริงของนบีมุฮัมมัดแล้ว เขาก็จะไม่สามารถอดทนอยู่ในบ่อนกลางป่าลึกได้ หรือครั้งที่อยู่ในบ้านภรรยาของอาซิบ ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ของอียิปต์ เขาก็ต้องอดทนต่ออารมณ์ใฝ่ต่ำของนางที่ชักจูงให้กระทำ

ความผิออยู่เสมอ เรื่องราวในอัลกุรอานและอัลหะดีษที่นำมาใช้ในการตบียะฮ์ นับเป็นสื่อและรูปแบบที่สำคัญ ในการตบียะฮ์เพื่อปลูกฝังสิ่งที่ตั้งามสัจจิตใจของมนุษย์ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้สึก ความคิด ความเข้าใจ สู่การเป็นคนที่ดี ครอบครัวที่ดี สังคมที่ดี และเป็นประชาชาติที่ดีเลิศ เรื่องราวที่ถูกกล่าวไว้ในอัลกุรอาน และในอัลหะดีษของท่านนบี เป็นเรื่องราวที่ดียิ่ง และส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้ฟัง ละเอียดอ่อนเต็มไปด้วยเหตุผล และบทเรียน ถึงแม้ว่าเรื่องราวเหล่านั้นจะผ่านพ้นมาเนิ่นนานแล้วก็ตาม แต่ก็มีผลลัพธ์ที่ดีจากการเร่งเร้าความรู้สึกส่วนลึกในจิตใจให้ตื่นขึ้น และผลักดันมนุษย์ให้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และเจตนารมณ์ ความตั้งใจ ตลอดจนการตัดสินใจ ลักษณะเด่นของการตบียะฮ์ด้วยรูปแบบนี้ ทำให้ผู้ถูกตบียะฮ์เกิดการตื่นตัว ชวนให้คิดแล้วไตร่ตรอง เนื้อหาชวนให้ติดตามสถานการณ์และจุดยืนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และมีผลสะท้อนทางด้านบุคลิกภาพ เช่น เรื่องราวของนบี Yusuf ที่เริ่มต้นเปิดเรื่องราวด้วยความฝันออกมา และเรื่องราวก็ดำเนินไปพร้อมด้วยสัญญาของอัลลอฮ์ แล้วตามด้วยอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ มากมาย เพื่อให้เห็นถึงสัญญาของอัลลอฮ์ที่เป็นจริง เพื่อต้องการให้ผู้ที่ได้รับการตบียะฮ์ได้รับฟังข้อตักเตือนอย่างตั้งใจ และไม่รู้สึغبื้อหน่าย และการตบียะฮ์ด้วยการตักเตือนที่ด้นั้นต้องไม่ใช่เวลานานเกินไป ต้องสอดคล้องกับเวลาและสถานการณ์มีเนื้อหาที่หลากหลาย ใช้สำนวนโวหารที่ชัดเจน เข้าถึงจิตใจของผู้ฟัง และต้องมีความรู้ อย่างถ่องแท้ในเรื่องที่จะตักเตือน

ดังนั้น การตบียะฮ์ด้วยการใช้อัลกุรอานและอัลหะดีษ จึงเป็นวิธี การตบียะฮ์ที่นำเรื่องราวในอัลกุรอานและอัลหะดีษมาใช้ในการตบียะฮ์บุคคล โดยมีเรื่องราวที่ดีและมีบทเรียนคำสอนอยู่ในเรื่องราวเหล่านั้น ซึ่งล้วนเป็นเรื่องราวที่มีคุณค่า เพราะเป็นเรื่องราวที่พิสูจน์ได้ และผูกพันกับวิถีชีวิตประจำวันของมนุษย์

2. การตบียะฮ์ด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดี

ฮอบรี นภากรและเกาซร์ อีซา (2551:15) ได้กล่าวถึงการตบียะฮ์ด้วย การเป็นแบบอย่างที่ดีไว้ว่า เด็กจะสังเกตพฤติกรรมของผู้ใหญ่ หากพวกเขาได้เห็นในสิ่งที่ ดี เขาก็จะปฏิบัติตามในสิ่งที่ดี และในขณะเดียวกัน หากพวกเขาเห็นในสิ่งที่ไม่ดี เขาก็จะทำตามในสิ่งเหล่านั้น ซึ่งแน่นอนที่สุดหากผู้ใหญ่ซื่อสัตย์เด็กก็จะเติบโตอย่างซื่อสัตย์ ดังเช่น ท่านอับนุอับบาส ได้เห็นท่านนบี ลุกขึ้นแล้วอาบน้ำละหมาด แล้วยืนละหมาด ท่านอับนุอับบาส ก็ได้ลุกขึ้นอาบน้ำละหมาดเหมือนกับท่านนบีอาบ และไป

ละหมาดร่วมกับท่านนบี แสดงให้เห็นถึงการเลียนแบบจากแบบอย่างที่ได้เห็นผู้ใหญ่ ก็คือท่านนบี
นั่นเอง

ซอลิฮะห์ หะยีสะมะแอ (2551:141) ได้กล่าวถึงการเป็นแบบอย่างที่ดี ของครู หรือครูรอบบียี
ไว้ว่า ในทัศนะของอิสลาม ครูรอบบียีนับว่าเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติยิ่ง และนับเป็นปัจจัยสำคัญของ
ระบบการศึกษาหรือการดะรบียะฮ์ในอิสลาม เพราะครูรอบบียีเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบในการฝึกฝน
ทักษะและความสามารถ ปลูกฝัง ชัดเกลา คุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้ปรากฏ
ในตัวผู้ถูกดะรบียะฮ์ นอกจากนี้ ครูรอบบียี ยังมีอิทธิพลต่ออนาคตของผู้ที่ถูกดะรบียะฮ์อย่างยิ่ง ถึงแม้
จะมีสื่อการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น หนังสือก็ไม่สามารถทดแทนได้ เพราะการศึกษาหาความรู้ที่ดีนั้น
จำเป็นต้อง ศึกษาจากนักปราชญ์หรือครูรอบบียีมากกว่าการเรียนรู้ผ่านหนังสือเพียงแหล่งเดียว
การดะรบียะฮ์ในอิสลามให้ความสำคัญทั้งการเรียนรู้ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งการนำความรู้ไปใช้
ในชีวิตจริงให้ได้ผลนั้น ผู้ถูกดะรบียะฮ์จะสามารถเรียนรู้ได้ดีโดยการสังเกต แบบอย่างหรือการปฏิบัติตน
ของครูรอบบียี ครูรอบบียีจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งใน การดะรบียะฮ์และสามารถกล่าวได้ว่า
ครูรอบบียี คือดัชนีชี้วัดคุณภาพในการจัดการศึกษา ที่สำคัญมากที่สุด

ยุทหน่า เกื้อกุล (2550) ได้สรุปถึงการดะรบียะฮ์ของท่านนบี ด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดีไว้ว่า วิธี
สอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่างเป็นวิธีสอนที่ส่งผลอันดีงามต่อการศึกษาอิสลาม เป็นพื้นฐานใน
การศึกษา และมีผลอย่างใหญ่หลวงในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้าน
การยึดมั่น การทำความรักดี คุณธรรมจริยธรรม สังคม และจิตใจ ฯลฯ ท่านนบีมุฮัมมัด เป็นต้นแบบที่
ดียิ่งในการเลียนแบบ โดยมนุษย์ทุกคนต้องปฏิบัติตามแบบฉบับของท่านนบีมุฮัมมัดเป็นอันดับแรก
รองลงมาก็ปฏิบัติตามแบบฉบับของบรรดาเศาะหาบะฮ์ บรรดาสะลัฟ อัศศอลิหฺที่เจริญรอยตามท่าน
นบีมุฮัมมัด บิดามารดาที่ศอลิหฺ และบรรดาคณาจารย์ ตลอดจนบรรดาสหาย ผู้ที่ศอลิหฺ และผู้ที่เป็น
แบบอย่างที่ดีต้องปฏิบัติตามองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. ต้องมีความอิดลาค (บริสุทธิ์ใจ) เพื่อพระองค์อัลลอฮ์
2. ต้องปฏิบัติตามแบบฉบับของท่านนบีมุฮัมมัด
3. ต้องปฏิบัติตามสิ่งที่พูด โดยควบคุมระหว่างคำพูดและการกระทำ
4. รู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
5. ต้องมีความรู้ด้านศาสนาและความรู้ทั่วไป
6. ต้องพยายามเป็นแบบอย่างอิสลามอันสูงส่งทั้งในด้านคำพูดและการกระทำ

การตรึงบียะฮ์ด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นวิธีสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ได้แสดงออกถึงอิริยาบถของท่าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการพูด การกระทำ และ การยอมรับของท่าน ซึ่งแบบอย่างดังกล่าวเป็นแบบอย่างที่มีสมบูรณ์ยิ่ง ที่บรรดาเศาะหาบะฮ์ และประชาชาติในยุคหลังนำมาปฏิบัติตาม การสอนโดยการแสดงเป็น แบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด เป็นการปฏิบัติให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ได้เห็นและนำไปลอกเลียนแบบ โดยครอบคลุมถึงแบบอย่างด้านอิบาดะฮ์ ชะรีอะฮ์ อัคลาก และสังคม ฯลฯ ทำให้เห็นภาพชัดเจนปรากฏอยู่ตรงหน้าบรรดาเศาะหาบะฮ์ และทำให้พวกเขาเห็นพฤติกรรมและอิริยาบถต่างๆ ของท่านนบีมุฮัมมัด แล้วจึงนำมาปฏิบัติ ด้วยหลักการและกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง นอกจากนี้ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำก็มีบทบาทอย่างยิ่งในการเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา

ยูสุฟ อัล-กีรอฎอวีย์ (2556) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของการเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ที่จะตรึงบียะฮ์บุคคลอื่นไว้ว่า จะต้องเป็นผู้ที่ยึดมั่นในอิสลาม มีความรู้ทั้งในเรื่องทฤษฎีและการปฏิบัติมีอากิดะฮ์ที่มั่นคง มีบุคลิกที่สามารถเป็นแบบอย่างได้ใน ทุกแง่มุมของชีวิต เคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ปฏิบัติต่อบุคคลอื่นตามบทบัญญัติของอิสลามที่ได้สั่งสอนไว้ และเข้าใจถึงลักษณะเฉพาะของประชาชาติหรือบุคคล โดยมีความมุ่งมั่นว่า การตรึงบียะฮ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ จะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะปรับปรุงแก้ไขสภาพของบุคคลให้ไปสู่ความเป็นประชาชาติที่ดีและถูกต้องที่สุด ซึ่งการตรึงบียะฮ์ที่มีมาตรฐานและคุณภาพนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นกลไกในการสร้างภาวะผู้นำของผู้ถูกตรึงบียะฮ์

อับดุลลอฮ์ นาซิหฺ อุลวาน (2551:175) ได้กล่าวถึงการตรึงบียะฮ์ด้วย การเป็นแบบอย่างที่ดีไว้ว่า การเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นวิธีการตรึงบียะฮ์ที่มีประสิทธิภาพที่สุด ในการอบรมขัดเกลาเด็กให้ดีหรือไม่ดีนั้น ถ้าถูกรอบบียะนั้นเป็นบุคคลที่เที่ยงตรง ซื่อสัตย์ มีศีลธรรม มีคุณธรรม และมีความบริสุทธิ์ เด็กก็จะถูกหล่อหลอมให้อยู่ในเป้าหมายความซื่อตรง ซื่อสัตย์ มีศีลธรรม มีคุณธรรม และมีความบริสุทธิ์ แต่ถ้าถูกรอบบียะนั้นเป็น คนไม่ซื่อตรง หลอกลวง ทำผิดศีลธรรม ตระหนี่ ขี้ขลาด หรือเห็นแก่ตัว เด็กก็จะถูกหล่อหลอมให้ เป็นคนโกหก ไม่ซื่อสัตย์ ทุจริตคดโกง ทำผิดศีลธรรม ขี้ขลาด และเห็นแก่ตัว

ดังนั้น การตรึงบียะฮ์ด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดี จึงเป็นวิธีการ ตรึงบียะฮ์ที่ผู้ถูกตรึงบียะฮ์ ได้สังเกต ใฝ่ดู และพิจารณามูรูบบีย์ผ่านการกระทำหรือ สิ่งอื่น ๆ ที่สามารถสังเกตได้ วิธีการตรึงบียะฮ์ด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดีนับว่าเป็น วิธีการตรึงบียะฮ์ที่ได้ผลมากที่สุดวิธีการหนึ่ง เพราะเป็นวิธีการที่สังเกตได้ง่าย ทั้งด้านการพูด การกระทำ และอื่น ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ถูกตรึงบียะฮ์ สามารถพบเจอในคุณลักษณะของผู้ตรึงบียะฮ์ ทั้งที่เจตนาตรึงบียะฮ์ และผู้ถูกตรึงบียะฮ์สังเกตและพบเห็นด้วยตัวเอง การตรึงบียะฮ์ด้วยเป็นแบบอย่างที่ดีจึงเป็นเป้าหมายที่สำคัญในการตรึงบียะฮ์ทุกระดับ เพราะการตรึงบียะฮ์บุคคลจะ

สำเร็จหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ ลักษณะของมูร้อบเบีย หากมูร้อบเบียเป็นบุคคลที่เที่ยงตรง ซื่อสัตย์ มีศีลธรรม มีคุณธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีผู้ถูกตรึงบียะฮ์ก็就会被หล่อหลอมให้อยู่ในหนทางแห่งความซื่อตรง ซื่อสัตย์มีศีลธรรม และคุณธรรม แต่ถ้ามูร้อบเบียเป็นคนไม่ ซื่อตรง หลอกลวง ทำผิดศีลธรรม ตระหนี่ ขี้ขลาด หรือเห็นแก่ตัว ผู้ถูกตรึงบียะฮ์ก็就会被หล่อหลอมให้เป็นคนโกหก ไม่ซื่อสัตย์ ทุจริต คดโกง ทำผิดศีลธรรม ขี้ขลาด และเห็นแก่ตัว ดังนั้นการตรึงบียะฮ์ด้วยวิธีการนี้จึงนับว่าแบบอย่างและวิธีการแสดงออก ของมูร้อบเบียในทุกอิริยาบถก็คือ วิธีการตรึงบียะฮ์ด้วยวิธีการนี้นั่นเอง

3. การตรึงบียะฮ์ด้วยการสนทนา

ฮอบรี นภากรและเกาซร์ อีซา (2551:25) ได้กล่าวถึงการตรึงบียะฮ์ของ ท่านนบี ด้วยวิธีการการตรึงบียะฮ์โดยใช้การสนทนาซึ่งประกอบด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การตรึงบียะฮ์ด้วยการสนทนาโดยการเล่าเรื่องต่างๆ ให้ผู้ถูกตรึงบียะฮ์ฟัง นับว่าการตรึงบียะฮ์ด้วยวิธีการดังกล่าวมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะทำให้ผู้ถูกตรึงบียะฮ์มีความตื่นตัวและติดตาม และถือว่าเป็นวิธีการสำคัญในลำดับต้น ๆ ใน การให้ข้อคิดแก่ผู้ถูกตรึงบียะฮ์ เพราะธรรมชาติของบุคคลที่ถูกตรึงบียะฮ์จะชอบฟัง ชอบความสนุกตื่นเต้นเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ท่านนบี มีเรื่องเล่าที่น่าสนใจมากมาย และเรื่องเล่าที่ท่านนบี นำมาเล่านั้น ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องเล่าที่เป็นความจริงในอดีต ไม่ใช่มาจากที่ท่านปรามปรา ซึ่งเรื่องที่ท่านนบี นำมาเล่าเพื่อตรึงบียะฮ์นั้น ล้วนเป็นเรื่องราวที่สามารถตรึงบียะฮ์บุคคลให้มีหัวใจที่มั่นคง

2. การตรึงบียะฮ์ด้วยการสนทนาโดยการสื่อสารกับผู้ถูกตรึงบียะฮ์โดยตรง นับว่าการตรึงบียะฮ์ด้วยวิธีการนี้เป็นการให้ความคิดแก่ผู้ถูกตรึงบียะฮ์ โดยผู้ตรึงบียะฮ์จะเรียบเรียงข้อมูลให้ผู้ถูกตรึงบียะฮ์ฟัง เพื่อให้ได้จดจำและทำความเข้าใจกับ ข้อมูลดังกล่าว ซึ่งท่านนบีได้ใช้วิธีการนี้ โดยท่านได้เริ่มกล่าวก่อนที่จะตรึงบียะฮ์ว่า “ฉันจะสอนเธอไม่กี่คำ...” และท่านนบี ก็จะตรึงบียะฮ์ในสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่ยาว และไม่น่าเบื่อ ซึ่งการตรึงบียะฮ์แบบนี้ ตรงกับธรรมชาติของผู้ถูกตรึงบียะฮ์ที่ไม่ต้องการฟัง เรื่องราวที่ยาว แต่ต้องการฟังเรื่องราวที่กระชับและเข้าใจง่าย

3. การตรึงบียะฮ์ด้วยการสนทนาโดยเลือกสนทนาตามวัยของผู้ถูกตรึงบียะฮ์ ซึ่งการตรึงบียะฮ์ด้วยวิธีการนี้เป็นการตรึงบียะฮ์โดยคำนึงถึงวัยและความเข้าใจของผู้ถูกตรึงบียะฮ์เป็นหลัก

Abdu Al-Rahman Al-Khalawee (1984) ได้กล่าวไว้ว่า การสนทนา คือการที่บุคคลสองฝ่ายหรือหลายฝ่ายร่วมกันพูดคุยในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ด้วยวิธีการถามตอบ โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องเป็น

เรื่องเดียวกันหรือเป้าหมายเดียวกัน ผลัดเปลี่ยนการอภิปรายกระทั่งทราบถึงผลลัพธ์กันทั้งสองฝ่าย ไม่มีฝ่ายใดพอใจและยอมรับซึ่งกันและกัน แต่ผู้ฟังจะได้รับบทเรียนและนำมาเป็นจุดยืนให้กับตัวของเขาเอง การสนทนามีอิทธิพลอย่างสูงต่อตัวผู้ฟังหรือผู้อ่านที่ติดตามเนื้อหาอย่างตั้งใจและจริงจัง การสนทนามีหลายวิธีการ อาทิเช่น

1. การนำเสนอเรื่องราวในชีวิตจริง ที่คู่กรณีสนทนาโต้ตอบกัน ชวนให้ผู้ฟังและผู้อ่านสนใจที่จะติดตามความคืบหน้าและผลลัพธ์ของทั้งสองฝ่าย
2. นำเสนอเรื่องราวที่ส่งเสริมให้ผู้อ่านและผู้ฟังติดตามไป เพื่อที่จะได้รู้ถึงผลลัพธ์ในตอนสุดท้าย การสนทนาด้วยวิธีการนี้จะทำให้ผู้ฟังไม่รู้สึกเบื่อหน่าย
3. นำเสนอเรื่องราวที่ปลูกฝังความรู้สึกภายในจิตใจ ที่จะช่วยให้เกิด แบบอย่างอันงดงาม และแนวความคิดที่ลุ่มลึก
4. นำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นจริงของมนุษย์ สภาพการณ์ที่กลุ่มชนผู้ศรัทธาได้สถาปนาขึ้น เพราะจะเกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อวิถีทางในการดำเนินชีวิต วิธีการสนทนาที่มีอยู่ในอัลกุรอานและฮัซซุนนะฮ์

Abdu Al-Rahman Al-Khalawee (1984) ได้กล่าวถึง ผลลัพธ์ในการตรึงใจด้วยการสนทนาไว้ว่า สามารถตรึงใจบุคคลให้มีคุณลักษณะ ต่อไปนี้

1. นำพาหัวใจให้ตอบรับคำเชิญชวนของอัลกุรอานพร้อมกับใคร่ครวญถึง ความหมาย
2. ส่งผลต่อความรู้สึกในจิตใจของผู้ถูกตรึงใจ
3. มีผลต่อการกำหนดทิศทางในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติที่สอดคล้องกับอัลกุรอาน
4. ทำให้ผู้ถูกตรึงใจรู้สึกถึงความมีเกียรติกับตำแหน่งที่อัลลอฮ์ ได้มอบให้ และรู้สึกภาคภูมิใจกับการได้เป็นผู้ศรัทธาต่อพระองค์

ยุทธานา เกือกูล (2551: 18-19) ได้แบ่งวิธีการตรึงใจของการ สนทนาของ ท่านนบี ไว้ดังต่อไปนี้

1. วิธีสอนแบบสนทนาและอภิปรายเป็นวิธีสอนที่ต้องอาศัยการสนทนาโต้ตอบระหว่างฝ่ายหนึ่งกับอีกฝ่ายหนึ่ง โดยฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่ในการพูด ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่ฟังเป็นการสนทนาที่สร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างกัน ห่างไกลจากคำพูดที่ต้องใช้ อารมณ์การข่มขู่ และการขัดแย้ง และผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของการสนทนาที่ปรากฏใน อัลกุรอานและหะดีษออกเป็น 4 ประเภทคือ

1.1 การสนทนาโดยการปฏิบัติตามหลักศาสนา

1.2 การสนทนาที่บ่งบอกถึงคุณลักษณะต่าง ๆ

1.3 การสนทนาโดยการเล่าเรื่อง

1.4 การสนทนาโดยการโต้เถียง เพื่อยืนยันด้วยหลักฐาน

2. วิธีการตรึงะฮ์ด้วยการสนทนาโดยใช้วิธีการการตักเตือนและชี้แนะ ในโอกาสและสถานการณ์ต่าง ๆ เนื่องจากอิสลามเป็นศาสนาแห่งการตักเตือน โดยเป็นการตักเตือนให้ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม และละเว้นความชั่ว การตักเตือนมีประโยชน์อย่างใหญ่หลวงในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะมนุษย์ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่พ้นกับการกระทำความผิดและการหลงลืม ในหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ส่วนใหญ่แล้วจะมุ่งเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวกับ การอบรมสั่งสอนและการตักเตือนประชาชาติของท่าน ดังคำภีร์อัลกุรอานที่เป็นข้อ ตักเตือนสำหรับมนุษยชาติท่านนบีมุฮัมมัด จะใช้โอกาสและเวลาที่เหมาะสมในการตักเตือน เพื่อต้องการให้พวกเขาได้รับฟังข้อตักเตือนอย่างตั้งใจและไม่รู้สึกเบื่อหน่าย การตักเตือนที่ดีต้องไม่ใช่เวลานานเกินไป ต้องสอดคล้องกับเวลาและสถานการณ์มีเนื้อหาที่หลากหลาย ใช้สำนวนโวหารที่ชัดเจนเข้าถึงจิตใจของผู้ฟัง และต้องมีความรู้อย่างถ่องแท้ ในเรื่องที่จะตักเตือน

3. วิธีการตรึงะฮ์ด้วยการสนทนาโดยใช้คำถาม/การถามตอบ เป็นวิธีสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ได้ถามบรรดาเศาะหาบะฮ์ ในสิ่งที่ท่านต้องการนำเสนอ และแจ้งให้ทราบถึงเรื่องราวต่าง ๆ และในขณะเดียวกัน บางครั้งก็เป็นคำถามที่เกิดขึ้นจาก บรรดาเศาะหาบะฮ์ ที่ได้ถามท่าน เพื่อต้องการทราบความรู้บางสิ่งบางอย่างที่พวกเขาอยากรู้ท่านนบีมุฮัมมัดได้ใช้วิธีสอนโดยการตั้งคำถามเพื่อต้องการให้บรรดา เศาะหาบะฮ์ได้คิดและไตร่ตรอง และได้ทราบถึงสิ่งที่พวกเขายังไม่รู้เป็นวิธีสอนที่ พัฒนากระบวนการคิด และพูดในเวลาเดียวกัน โดยท่านนบีมุฮัมมัด จะตั้งคำถาม ตามระดับสติปัญญาของบรรดาเศาะหาบะฮ์ โดยไม่ทำให้พวกเขารู้สึกลำบากใจใน การศึกษาหาความรู้และค้นหาคำตอบด้วยตนเอง

Abdu Al-Rahman Al-Khalawee (1984) ได้กล่าวไว้ว่าการสนทนา โดยการอุปมาอุปมัย หรือการเปรียบเทียบ เป็นวิธีสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ได้ใช้สอน บรรดาเศาะหาบะฮ์ เพื่อยกตัวอย่างเปรียบเทียบและอุปมาสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งให้ เข้าใจได้ง่ายและมีความชัดเจนมากขึ้นและส่งผลอันดีงามต่อจิตใจ ทำให้เกิดความรู้สึกว่าอยู่ใกล้และสัมผัสได้กับการเปรียบเทียบของท่านนบีมุฮัมมัด ส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวมนุษย์เช่น การส่งเสริมและสนับสนุนให้บริจาคทาน ห่างไกลจากการนินทาว่าร้าย ศึกษาหาความรู้ และความรักและความเมตตาระหว่างพี่น้องมุสลิม ฯลฯ เป็นการเปรียบเทียบให้

ผู้ฟังเห็นภาพอย่างชัดเจน และมีความละเอียดในแต่ละสิ่งไม่ว่าจะเป็นสิ่ง เล็กหรือสิ่งใหญ่ ทำให้ผู้ฟังจดจำได้ง่าย และสามารถเผยแพร่ต่อไปได้

Abdu Al-Rahman Al-Khalawee (1984) ได้กล่าวถึงการสนทนาโดย การเล่าเรื่องไว้ว่าเป็นวิธีสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ได้นำเรื่องเล่าในอดีตมาเล่าให้บรรดา เศาะหาบะฮ์ ได้รับฟัง โดยเป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของประชาชาติในอดีต ประวัติของบรรดานบีและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง เพื่อเป็นคติสอนใจ ทางนำแห่งชีวิต และชี้นำสู่แนวทางที่ดี การเล่าเรื่องทำให้ผู้หมัดใจผู้อ่านและดึงดูดใจผู้ฟัง น่าติดตามและไม่เบื่อหน่าย และมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของมนุษย์

ยุทนา เกือกูล (2550: 191) ได้กล่าวถึง การตรึงบียะฮ์ด้วยการหยอกล้อว่าเป็นเทคนิคการสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ได้หยอกล้อบรรดาเศาะหาบะฮ์ ใน การอบรมสั่งสอน เพื่อให้บรรดาการเรียนการสอนดำเนินไปด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลินและมีความสุข ท่านนบีมุฮัมมัด ได้หยอกล้อถึงเรื่องที่เป็นความจริง เท่านั้นและจะหยอกล้อตามโอกาสต่าง ๆ ที่เหมาะสม ดังที่ท่านได้หยอกล้ออนุมัร เกี่ยวกับความเศร้าโศกเสียใจที่นภของเขาคือตายจากไป หรืออาจจะเป็นการหยอกล้อ ชายคนหนึ่งที่มาขออุฐเพื่อขนสิ่งของสัมภาระของเขา การหยอกล้อดังกล่าวก็เพื่อคลาย ความโศกเศร้าและเสียใจ และทำให้จิตใจมีชีวิตชีวาขึ้น

ยุทนา เกือกูล (2550: 191-192) ได้กล่าวถึง การตรึงบียะฮ์ด้วยการ สาบานยืนยันว่า เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ได้สาบานยืนยันในสิ่งที่ท่านได้ นำเสนอแก่บรรดาเศาะหาบะฮ์ เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ เพื่อย้ำเตือนให้คิดและไตร่ตรองใน สิ่งที่ท่านได้สาบาน ดังที่ท่านสาบานเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการให้สละมระหว่างกัน เพื่อทำให้เกิดความรักและความปรองดอง และการสาบานว่าอิมานของบ่าวจะไม่สมบูรณ์ จนกว่าเขาจะรักพี่น้องของเขาเท่ากับตัวของเขาเอง

อับดุลลอฮ์ นาซิห อุสวาน (2553) ได้กล่าวถึงการสนทนากับผู้ถูกตรึงบียะฮ์ว่า มีแบบอย่างในอัลกุรอานมากมายถึงการสนทนาเพื่อตักเตือนผู้ถูกตรึงบียะฮ์ ซึ่งวิธีการที่มีประสิทธิภาพ วิธีหนึ่งในการอบรมเด็กให้มีศรัทธา และเตรียมพร้อมเด็กใน ด้านศีลธรรม ด้านจิตใจและทางสังคม นั่นคือ การฝึกอบรมด้วยการแนะนำและตักเตือน เพราะผลจากการกระทำดังกล่าวจะทำให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลให้เด็กมีอุปนิสัยที่ดีและสนใจต่อหลักการพื้นฐานของอิสลาม

ยุทธนา เกื้อกูล (2550: 20) ได้กล่าวถึงการตรึงตัวยุทธด้วยการฝึกปฏิบัติให้ เกิดความเคยชินไว้ว่า เป็นวิธีสอนที่มุ่งเน้นภาคปฏิบัติสำหรับทฤษฎีที่เกี่ยวกับความรู้ต่าง ๆ เนื่องจากอิสลามไม่ได้มุ่งเน้นเพียงด้านหนึ่งด้านใดระหว่างความรู้และการปฏิบัติ แต่จะมุ่งเน้นทั้งสองอย่างควบคู่กันไป โดยเมื่อเรียนรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว จะต้องนำสิ่งนั้นไปปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อรับผลตอบแทนจากพระองค์อัลลอฮ์ เกี่ยวกับการงานที่ได้ปฏิบัติผู้วิจัยได้ อ้างหลักฐานเกี่ยวกับการปฏิบัติของท่านนบีฮัมมัด ให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ดูเป็นแบบอย่าง เช่น การละหมาด และการประกอบพิธีหัจญ์

อับดุลลอฮ์ ซัยน (2555: 87) ได้กล่าวถึงวิธีการ การตรึงตัวยุทธด้วยการสนทนาโดยการดักเตือนห้ามปราม บุคคลที่ทำความผิดว่า วิธีการตรึงตัวยุทธด้วยวิธีการนี้นั้น ต้องตรึงตัวยุทธแบบค่อยเป็นค่อยไปแบบมีขั้นตอน ซึ่งสามารถ สรุปเป็นวิธีการดังต่อไปนี้

1. แจ้งให้ผู้ที่ต้องการจะตรึงตัวยุทธทราบถึงผลที่เขาจะได้รับจากการ เปลี่ยนแปลงตนเองไปในหนทางที่ดีขึ้น นั่นก็คือสวรรค์ของอัลลอฮ์

2. แจ้งให้พวกเขาได้รู้ ถึงผลแห่งการไม่เปลี่ยนแปลง และยังคงทำความผิดอยู่ว่าจะต้องเข้านรก

3. ห้ามปรามในสิ่งที่เป็ความผิดที่ยิ่งใหญ่ก่อน และตามด้วยสิ่งที่เป็ความผิดที่เบากว่า โดยค่อย ๆ ห้ามปรามและแนะนำให้ถอยห่างออกมาทีละเล็กทีละน้อย แบบค่อยเป็นค่อยไป

4. ห้ามปรามอย่างเบ็ดเสร็จให้เด็ดขาดในสิ่งที่เป็ความผิดทั้งหมด ทั้งความผิดที่ยิ่งใหญ่และความผิดที่เบากว่า ซึ่งบางครั้งการล่าช้าในการห้ามปรามความชั่วช้าให้ออกไปนั้นก็นับเป็น อิกมะฮ์อย่างหนึ่งในการตรึงตัวยุทธ เพราะบางทีการห้ามปรามโดยทันทีอาจไม่มีความ เหมาะสมอยู่เลย จึงควรมีการวางแผนเพื่อทำการตรึงตัวยุทธในช่วงเวลาที่เหมาะสมมากกว่า ซึ่งหากผู้ตรึงตัวยุทธได้เล็งเห็นแล้วว่าการล่าช้าในการห้ามปราม การรอคอยให้เวลา และสถานที่เหมาะสม เป็นสิ่งที่ดีกว่าการกระทำโดยทันทีทันใด ย่อมเป็สิ่งที่อนุญาติให้ทำได้ แต่หากพบว่าหากปล่อยให้ล่าช้าและไม่สามารถปล่อยไว้ได้ การนำเสนอในสิ่งที่ถูกต้อง และตรึงตัวยุทธโดยทันที จึงนับเป็สิ่งที่ควรกระทำ ซึ่งในการเลือกวิธีการที่เหมาะสมนั้น ดุลยพินิจของมูร้อบบียจึงเป็สิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้น การตรึงตัวยุทธด้วยการฝึกให้เกิดความเคยชิน แบบค่อยเป็นค่อยไป เป็วิธีการตรึงตัวยุทธที่ ใช้การกระทำอย่างสม่ำเสมอ หรือการอัสติกอมะฮ์ ในภาษาอาหรับนั่นเอง สำหรับการใช่วิธีการตรึงตัวยุทธด้วยวิธีการนี้นั้น แบ่งได้เป็สองอย่าง นั่นคือ การปรับแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยการให้ลด ละเลิก ในสิ่งที่ต้องห้าม และค่อย ๆ ทำ ผิกหัดจนเคยชิน ในสิ่งที่ส่งเสริมให้ปฏิบัติ และเป็การกระทำโดยซ้ำ ๆ เป็ประจำ จนกระทั่งสามารถจดจำ

วิธีการได้และเคยชินจนกลายเป็นวิถีในชีวิตประจำวันในที่สุด ซึ่งการตรึงยึดโดยวิธีการนี้ มีทั้ง บทบัญญัติจากอัลลอฮ์ที่ได้ส่งมายังมนุษย์ ผ่านท่านนบี และการฝึกบุคคลที่สามารถพบเห็นการตรึงยึดโดยวิธีการนี้แล้วประสบความสำเร็จ ได้แก่ การฝึกในเรื่องของการดูอา การละหมาด กิจวัตรประจำวัน เป็นต้น

4. การตรึงยึดด้วยการลงโทษ

อับดุลลอฮ์ นาซิหฺ อุลวาน (2553: 227) ได้กล่าวถึงการลงโทษเด็กไว้ว่า การลงโทษเด็กเป็นการลงโทษโดยพ่อแม่หรือผู้ที่ให้การศึกษาอบรม ในแง่ของปริมาณ คุณภาพและวิธีการนั้น ต่างกันกับที่ใช้สำหรับคนทั่วไป การลงโทษควรจะเป็นมาตรการขั้นสุดท้ายในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเด็ก ท่านอิหม่ามอัล-เมาะซาลีย์ได้กล่าวว่า “พ่อแม่ หรือผู้ที่ให้การศึกษาอบรม เปรียบเสมือนกับนายแพทย์ ซึ่งจะไม่รักษาคนไข้ทุกคนด้วยวิธีหรือตัวยานเดียวกัน แต่จะ รักษาไปตามอาการเจ็บป่วยของคนไข้แต่ละคนที่แตกต่างกัน”

การลงโทษเด็กตามวิธีการของอิสลามมีดังนี้

1. ปฏิบัติกับเด็กอย่างสุภาพอ่อนโยนและมีความเมตตา ท่านนบีได้กล่าวถึงการปฏิบัติกับเด็กอย่างสุภาพอ่อนโยนและมีความเมตตาไว้ว่า “จงอ่อนโยน และหลีกเลี่ยงความรุนแรง และความหยาบคาย”

2. พิจารณาในธรรมชาติของเด็กที่จะต้องถูกลงโทษ เด็กนั้นมีความฉลาด มีความยืดหยุ่น และการตอบสนองที่แตกต่างกัน อารมณ์ของพวกเขาก็มีความแปรปรวนที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็น เจ็บขม รักสงบ การยึดถือทางสายกลาง หงุดหงิด ขี้กังวล รวมถึงการมีอารมณ์ที่ดุเดือดรุนแรง ลักษณะอารมณ์ ทั้งหมดนี้ถูกกำหนดจากลักษณะที่ถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม และปัจจัยต่าง ๆ ในการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษา การมองเด็กด้วยสายตาที่แสดงถึงความไม่พอใจนั้น เพียงพอที่จะหยุดและขัดเกลาลูกเขา เด็กบางคนอาจต้องใช้การว่ากล่าวตักเตือนซึ่งเป็นการลงโทษอย่างหนึ่ง ผู้ให้การอบรมอาจต้องใช้ไม้เรียวหากพูดกันดี ๆ แล้วไม่เกิดผลในทางที่ดีขึ้นเลย บรรดานักวิชาการเกี่ยวกับการศึกษาอิสลามหลายท่านมีความเห็นว่า ผู้ให้การศึกษานั้นไม่ควรใช้วิธีการทำโทษเด็ก ยกเว้นในกรณีที่รุนแรงจริง ๆ และต้องไม่ตีเด็กนอกจากหลังจากที่ได้ทำการชู้และไกล่เกลี่ยแล้ว ซึ่งอาจจะทำให้เกิดผลที่มี ประสิทธิภาพในการขัดเกลาลูก และสร้างระเบียบแก่เขา ทางด้านจริยธรรมและจิตใจ ในหนังสือ อัลมุกออดิมะฮฺของท่านอิบนิ คอลดูน กล่าวว่า ความรุนแรงมากเกินไปจะทำให้เด็กคุ้นเคยกับความเฉื่อยชา ซ้ำซาก และหลีกเลี่ยงไปจากความจำเป็นของชีวิต ท่าน

ได้กล่าวไว้ว่า “คนที่ถูกลี้นด้วยความรุนแรงและการบีบบังคับ ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียน หรือคนรับใช้ ความอับอายจะเข้าเกาะกุมเขา ทำให้เขาไม่มีความหวังในชีวิต เฉื่อยชา และเกียจคร้าน มันจะผลักดันให้เขาเป็นคนโกหก เจ้าเล่ห์เพทุบายเพราะกลัวว่าจะมีมืออื่นเข้ามาปราบเขา มันจะกล่อมเกล้าให้เขาเป็นคนที่มิเล่ห์เหลี่ยม ปลิ้นปล้อน หลอกลวง ซึ่งจะกลายเป็นนิสัยและพฤติกรรมประจำตัว และจะทำลายความเป็นมนุษย์ของเขา

ดังนั้น การตรึงบิยะด้วยการลงโทษ เป็นการตรึงบิยะที่ใช้วิธีการดำเนิน การตี การภาคทัณฑ์ หรือให้บำเพ็ญประโยชน์ นับเป็นวิธีการตรึงบิยะ ที่มูร้อบบิยะส่วนใหญ่ ลงความเห็นว่าการตรึงบิยะ วิธีการสุดท้ายที่นำมาใช้ ซึ่งในการตรึงบิยะด้วย วิธีการนี้นั้น ต้องเป็นการกระทำด้วยความเมตตาและต้องเข้าใจธรรมชาติของผู้ที่ถูกลงโทษ โดยที่ไม่มีอคติใด ๆ กับผู้ที่มูร้อบบิยะจะต้องลงโทษ และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ไม่ว่าจะลงโทษด้วยวิธีการใด สิ่งสำคัญที่มูร้อบบิยะควรตระหนักก็คือ การแสดงให้เห็นให้ผู้ที่ถูกลงโทษได้ทราบถึงความรู้สึก ห่วงใย และหวังดีของมูร้อบบิยะที่อยากให้ผู้ถูกตรึงบิยะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยในประเทศ

การศึกษาเรื่องการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดนราธิวาส จากการค้นคว้าทางเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยพบว่า มีเอกสารงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

ดวงกมล วงศ์ศรีหัส (2541) ได้วิจัย เรื่อง การศึกษารายกรณีของนักเรียนที่มีปัญหาการปรับตัวในครอบครัวระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนชุมชนและวัดบางชัน อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี การศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษานักเรียนที่มีปัญหาปรับตัวในครอบครัวระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนชุมชนวัดบางชัน อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การเยี่ยมบ้าน ชีวประวัติและบันทึกประจำวันสังคมมิติ แบบสำรวจและแบบสอบถาม แบบทดสอบและระเบียบสะสม ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการปรับตัวในครอบครัวของนักเรียนมีสาเหตุมาจากนักเรียนมีบุคลิกภาพไม่เหมาะสม

การอบรมเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้อง ความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดี ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ ระดับการศึกษาบิดามารดาอยู่ในระดับต่ำ และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัยไม่ดี สามารถสร้างสัมพันธภาพกับสมาชิกในครอบครัวและสามารถเผชิญกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม

ระวีวรรณ คำสม (2541) ได้วิจัย เรื่อง ผลของการฝึกพฤติกรรมการแสดงออกที่เหมาะสม โดยใช้กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนที่มีต่อการปฏิบัติตนกับเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม ปีการศึกษา 2541 ผลการวิจัยพบว่า หลังจากได้รับการฝึกพฤติกรรมการแสดงออกที่เหมาะสมจากผู้วิจัยนักเรียน กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนมีความสามารถในการฝึกพฤติกรรมการแสดงออกที่เหมาะสมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 และหลังจากได้รับการฝึกฝนพฤติกรรมการแสดงออกที่เหมาะสมจากนักเรียนกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนนักเรียนที่มีการปฏิบัติตนกับเพื่อนไม่เหมาะสมมีการปฏิบัติตนกับเพื่อนดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

ราตรี เหล่าหะเกียรติ (2541) ได้วิจัย เรื่อง การศึกษาแบบการจัดกิจกรรมโฮมรูมในโรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มที่ 3 สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้คือ เพื่อสำรวจการจัดกิจกรรมโฮมรูม โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร พร้อมทั้งสร้างรูปแบบและคู่มือการจัดกิจกรรมโฮมรูมชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิธีดำเนินการวิจัย คือ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่ง ข้อมูลซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มที่ 3 สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2541 จำนวน 187 คน จาก 13 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจ คือ แบบสอบถามการจัดกิจกรรมโฮมรูมชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ลักษณะการจัดกิจกรรมโฮมรูมโดยทั่ว ๆ ไป และตอนที่ 2 ลักษณะการจัดกิจกรรมโฮมรูมในช่วงเวลาโฮมรูม เมื่อรวบรวมแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดย คำนวณค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนต่าง ๆ ยังจัดกิจกรรมโฮมรูมในรูปแบบต่าง ๆ กัน ทั้งในเรื่องของเวลา การวางแผน การดำเนินการ และการติดตาม ประเมินผลการจัดกิจกรรม แต่ส่วนใหญ่พบว่า การจัดกิจกรรมโฮมรูมจะจัดในเวลาเช้าก่อนเข้าเรียนคาบที่ 1 โดยใช้เวลา 20 – 30 นาที คณะกรรมการที่โรงเรียนแต่งตั้งขึ้นจะเป็นผู้วางแผนการจัดกิจกรรม โฮมรูมอย่างสม่ำเสมอทุกปี และเป็นผู้ติดตาม และประเมินผลการจัดกิจกรรมโฮมรูม วัตถุประสงค์และเนื้อหาของการจัดกิจกรรมโฮมรูมครอบคลุมการแนะแนว ในด้านการศึกษาส่วนตัวและการปรับตัวในสังคม วิธีการที่ใช้ในกิจกรรมจะเป็นการบรรยาย แต่เห็นว่าควรนำวิธีการหลาย ๆ อย่าง เช่น การอภิปรายกลุ่มกิจกรรมกลุ่มการแนะแนวหมู่ รวมทั้งการนำสื่ออุปกรณ์มาใช้ในกิจกรรม ทั้งอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการกิจกรรม

โฮมรูมก็แสดงความต้องการที่จะให้มีการปรับปรุงกิจกรรมโฮมรูมให้เป็นระบบ มีคู่มือการจัดกิจกรรมโฮมรูม และจัดเวลาให้เพียงพอในการทำกิจกรรม

บุญนา ศรีลาดเลา (2546) ได้วิจัย เรื่อง การพัฒนาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนแดนดงพิทยาคม กิ่งอำเภอแดนดง จังหวัดบุรีรัมย์ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนแดนดงพิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์ ตามกรอบ 5 ด้าน คือ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมนักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน และ 5) การส่งต่อนักเรียน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือการวางแผนการปฏิบัติตามแผน การสังเกตและการสะท้อนผล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาแบบบันทึกการประชุม แบบบันทึกประจำวัน แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินความรู้ความเข้าใจ แบบติดตามการปฏิบัติงานและแบบประเมินผลการปฏิบัติงาน การวิเคราะห์ข้อมูลยึดหลักสามเส้า และการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนแดนดงพิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์ มีการดำเนินงานตามกรอบ 5 ด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการประกอบด้วย 4 ขั้นตอนไม่แตกต่างกัน

กัลยา อินปาน (2548) ได้วิจัย เรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากระบี่ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากระบี่ ผลการวิจัยพบว่าสภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ขั้นการเตรียมการและการวางแผนการดำเนินงานมีการดำเนินงานในระดับมาก โดยรายการที่มีความถี่สูงสุด คือ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนพร้อมบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน ขั้นการปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานมีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง โดยรายการที่มีความถี่สูงสุด คือ จัดกิจกรรมโฮมรูมสม่ำเสมอ ขั้นการกำกับติดตามประเมินผลและรายงานมีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง โดยรายการที่มีความถี่สูงสุดคือประเมินคุณภาพนักเรียนหลังการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ขั้นการเตรียมการและการวางแผนการดำเนินงานมีปัญหาอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลางและรายการที่มีความถี่สูงสุดคือขาดบุคลากรที่มีทักษะในการวิเคราะห์สภาพความพร้อมพื้นฐานของโรงเรียน ขั้นการปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานมีปัญหาการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย รายการที่มีความถี่สูงสุด คือ งบประมาณในการจัดอบรมหรือ

ส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมไม่เพียงพอ ขันการกำกับติดตามประเมินผลและแรงงานมีปัญหา การดำเนินงานอยู่ในระดับน้อยและรายการที่มีความถี่สูงสุดคือการส่งรายงานการสรุปผลของครูที่ปรึกษาและหัวหน้าระดับชั้นล่าช้า

บัวเครือ โพชัย (2548) ได้ศึกษาปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้วเขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้วเขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางและพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีปัญหาการดำเนินงาน อันดับแรก คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาได้แก่การส่งต่อและการป้องกันและแก้ไข้ปัญหา ส่วนปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้วเขต 2 จำแนกตามระดับชั้นโดยรวมและรายด้านมีปัญหาการดำเนินงานแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

กล่าวโดยสรุปคือ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่คิดค้นกันขึ้นมานั้น เป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายใน และนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคน มีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐานคุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน ให้มีความสมบูรณ์พร้อมอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา ความรู้ความสามารถ คุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนให้มีทักษะในการดำรงชีวิต จึงจำเป็นที่ทุกโรงเรียน ในฐานะหน่วยงานต้องรับผิดชอบในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตผู้เรียน และแก้วิกฤติสังคม จึงควรนำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาประยุกต์ใช้และพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียนอีกด้วย